

# ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA-DOLGOZAT

A JAPÁN ZÁRÓPARTIKULÁK VIZSGÁLATA  
EGY MANGA FORDÍTÁSÁNAK TÜKRÉBEN

*Korpuszalapú kutatás, különös tekintettel  
a ne és jo partikulák fordítására*

*Jelige: Particularis*

*Lezárva: 2014.04.24.*

OTDK XXXII.

# Tartalomjegyzék

## 1. FEJEZET

|                                             |          |
|---------------------------------------------|----------|
| <b>Bevezetés .....</b>                      | <b>4</b> |
| 1.1. Témafelvetés .....                     | 4        |
| 1.2. A <i>manga</i> mint kutatási téma..... | 5        |
| 1.3. A korpusz .....                        | 6        |
| 1.4. A mangafordításról.....                | 7        |

## 2. FEJEZET

|                                                                                       |          |
|---------------------------------------------------------------------------------------|----------|
| <b>A japán zárópartikulák .....</b>                                                   | <b>8</b> |
| 2.1. Bevezetés.....                                                                   | 8        |
| 2.2. A partikulák története.....                                                      | 8        |
| 2.2.1. A Jamada-féle partikulafelosztás .....                                         | 8        |
| 2.2.2. A Hasimoto-féle partikulaértelmezés.....                                       | 8        |
| 2.2.3. A Tokieda-féle partikulafelfogás .....                                         | 9        |
| 2.3. A modern kutatások .....                                                         | 9        |
| 2.3.1. Saigo bibliográfiai felosztása .....                                           | 9        |
| 2.3.1.1. Az információ megragadásán alapuló elméletek.....                            | 10       |
| 2.3.1.2. A partikulák kommunikatív funkcióján alapuló elméletek .....                 | 10       |
| 2.3.2. A PFH .....                                                                    | 10       |
| 2.3.2.1. A <i>ne</i> partikula definíciója .....                                      | 11       |
| 2.3.2.2. A <i>jo</i> partikulák definíciója.....                                      | 11       |
| 2.3.2.3. A <i>ne</i> és <i>jo</i> partikulák használata .....                         | 11       |
| 2.3.2.4. A <i>ne</i> partikula megnyilatkozásközi, illetve –független használata..... | 12       |
| 2.3.2.4.1. A <i>ne</i> partikula megnyilatkozásközi helyzetben.....                   | 12       |
| 2.3.2.4.2. A <i>ne</i> partikula megnyilatkozásfüggetlen helyzetben.....              | 12       |
| 2.4. Összegzés .....                                                                  | 13       |

## 3. FEJEZET

|                                      |           |
|--------------------------------------|-----------|
| <b>A korpusz .....</b>               | <b>14</b> |
| 3.1. A „ <i>Naruto</i> -világ” ..... | 14        |
| 3.2. A szerző.....                   | 14        |
| 3.2.1. Munkássága.....               | 15        |
| 3.3. A műről .....                   | 15        |
| 3.3.1. A történet.....               | 15        |

|                                                        |           |
|--------------------------------------------------------|-----------|
| 3.3.2. A mű stílusa, műfaja, nyelvezete .....          | 16        |
| 3.4. A fordító .....                                   | 16        |
| 4. FEJEZET                                             |           |
| <b>Módszertan .....</b>                                | <b>17</b> |
| 4.1. A kutatás célja .....                             | 17        |
| 4.2. Hipotézisek.....                                  | 18        |
| 4.3. A Klaudy-tipológia.....                           | 18        |
| 5. FEJEZET                                             |           |
| <b>A kutatás .....</b>                                 | <b>20</b> |
| 5.1. A vizsgálat menete .....                          | 20        |
| 5.2. A <i>ne</i> partikula fordítása .....             | 20        |
| 5.2.1. Állításban .....                                | 20        |
| 5.2.2. Kérdésben.....                                  | 21        |
| 5.2.3. Felkiáltásban .....                             | 22        |
| 5.2.4. Megnyilatkozásközi helyzetben .....             | 22        |
| 5.2.5. Az átváltások táblái .....                      | 23        |
| 5.3. A <i>jo</i> partikula fordítása.....              | 24        |
| 5.3.1. Állításban .....                                | 24        |
| 5.3.2. Kérdésben.....                                  | 25        |
| 5.3.3. Felkiáltásban .....                             | 27        |
| 5.3.4. Felszólításban.....                             | 28        |
| 5.3.5. Megnyilatkozásközi helyzetben .....             | 28        |
| 5.3.6. Az átváltások táblái .....                      | 29        |
| 5.4. Kompenzáció.....                                  | 30        |
| 5.5. Összefoglalás.....                                | 31        |
| 6. FEJEZET                                             |           |
| <b>A konklúzió .....</b>                               | <b>35</b> |
| 6.1. Hipotézisek.....                                  | 36        |
| 6.2. Kitekintés .....                                  | 36        |
| <b>Függelék (ld. „Particularis_függelék.pdf”)</b>      |           |
| A <i>Narutó</i> ban előforduló partikulák példái ..... | Ø         |
| <b>Bibliográfia .....</b>                              | <b>38</b> |

# 1. FEJEZET

## Bevezetés

### 1.1. Témafelvetés

Dolgozatunk azzal a céllal készült el, hogy hiányt pótoljon a japán–magyar nyelvpárt érintő kutatások között. Nevezetesen a japán zárópartikulákkal kapcsolatban talált űrt szeretnénk némileg kipótolni a jelen vizsgálatban foglaltakkal. A dolgozatban a zárópartikula (Kiss Sándorné Székely 2008) és partikula kifejezéseket egymás szinonimájaként használjuk.<sup>1</sup>

A nyelvtankönyvek azon részei, melyek a partikulák funkcióit, „jelentését” taglalják, számottevően rövidebbek,<sup>2</sup> mint azok, amelyek más nyelvtani kategóriákkal foglalkoznak (Saigo 2011: 3–4). A magyarul megjelent kiadványok közt talán Kiss Sándorné Székely (1998, <sup>2</sup>2001, <sup>3</sup>2008) műve foglalkozik igazán mélyrehatóan a partikulákkal (2008: 302, 333–394).

A jelen dolgozat célja azonban nem kizárólag a partikulák funkcióinak minél árnyaltabb jellemzése, hanem hogy kiderítse, a japán zárópartikulák, mely módon kerülnek át a magyar nyelvű szövegekbe, azaz hogyan fordíthatóak magyarra. E cél megvalósítása érdekében egy napjainkban oly népszerű mangát választottunk, a *Naruto* első kötetét, Kisimoto Maszasi<sup>3</sup> munkáját, Vida Március Mitsuki fordításában.

Talán egyedinek mondható a hazai szakirodalomban, hogy mangát (is) használunk egy fordításelméleti kutatás lebonyolításához. A külföldi szakirodalomban is csak elvétve találunk *en bloc* mangával nyelvi megközelítésből foglalkozó tanulmányokat – bár a kilencvenes évek vége felé egyfajta fellendülést lehetett tapasztalni a külföldi tudományos életben (ld. később '[1.2.] »A manga mint kutatási téma«').

Célunk, a szövegben található zárópartikulák górcső alá vétele, különös tekintettel a *ne* és *jo* partikulákra, ugyanis ezek azok nyelvtani egységek, amelyek a legtöbbször fordulnak elő a japán nyelvű társalgás során – olyannyira, hogy szinte lehetetlen nélkülük megvalósítani a diszkurzust<sup>4</sup> (Maynard 1993: 183–4, idézi Saigo 2011: 2).

<sup>1</sup> Maga a terminus is többféleképpen ismert: mondatzáró partikula, mondat-partikula (Yamaji 1988: 98), esetleg mondatvégi partikula; ám ez utóbbiról eltérő véleménnyel vannak egyes kutatók (Niva 2003). Érdekességképp *A magyar nyelv rendszerében* (1846) még nem szerepelt egyáltalán a partikula megnevezés: elvétve találhatunk partikulákat az indulatszavak közé keverve. Elég későn jelent meg a partikula mint szófaj elképzelés.

<sup>2</sup> És egyben kifogásolhatóak is, hiszen dekontextualizált, művi úton előállított példamondatokból állnak (ld. Saigo 2011: 217–8, Albert 2003: 80).

<sup>3</sup> Dolgozatunkban javarészt a 'magyaros átírás' a mérvadó, tehát a példákban a japán szöveg latin betűs átírására, és úgy általában minden japán nyelvű lexikára a magyar akadémiai átírást alkalmazzuk.

<sup>4</sup> A párbeszéd megnevezésére a *diszkurzus* terminust fogjuk használni Albert (2003, 2011) és Cseresnyési (2004) nyomán.

A zárópartikulák meghatározó szerepet játszanak a japán beszélt nyelvben, ugyanis kifejezik a beszélő attitűdjét a proposícióhoz, és/vagy a beszédpartnerrel szemben.<sup>5</sup> Tudomásul kell vennünk, hogy a nyelv nemcsak a kommunikáció, de a gondolatok instrumentuma is (Hasegawa 2010: 71).

Itt szeretnénk még egyszer kihangsúlyozni, hogy kiváltképp szükséges megértenünk a zárópartikulák funkcióit és használati módját, mert, mint majd látni fogjuk, a fordítónak számos tényezőt<sup>6</sup> (pragmatikai<sup>7</sup> és szekvenciális<sup>8</sup>) kell figyelembe vennie, amikor a zárópartikulákkal dolgozik, és ha nem alapozzuk meg eléggé az elméleti dimenziót, akkor nem biztos, hogy érezni fogjuk a fordítási kérdések mélységét.<sup>9</sup>

S mint ilyen, a partikula fordítása különbözik más nyelvtani elemek, mint például a lexika fordításától,<sup>10</sup> amikor is aránylag könnyebben lekövethető az egyes átváltások menete.<sup>11</sup> Ezzel szemben a partikulák kihatnak a mondat szerkesztésre, annak ellenére, hogy nem szerkesztési részei annak, a lexika megválasztására, a modalitásra,<sup>12</sup> a beszélői attitűdre és még számos más tényezőre. *Ergo*, esetünkben mélyen a kontextusba kell hatnunk és így felfedni a fordítás bonyolult szálait.<sup>13</sup>

## 1.2. A manga mint kutatási téma

A mangák, képregények (*comics*) mindig is marginális helyen szerepeltek a fordításelmélet szakirodalmában. Bár egyes kutatók foglalkoztak vele a 90-es évektől kezdve, például Kaindl (2004), Zanettin (1998; 2008b), de egyfajta megszorított fordításként (*constrained translation*) tekintenek rá általában: a szavak a vizuális és non-verbális elemek mellékes tényezői csak. Az olvasók bizonyos kultúrspecifikus metódusok mintájára interpretálják a mangákat. Zanettin (2008a) a kompenzációval (*adaptation*) hozza összefüggésbe a mangák fordítását (idézi valamennyiüket Zanettin 2009: 39).

<sup>5</sup> Bővebben ld. Maynard 1990: 125–6, 1998: 117.

<sup>6</sup> Vö. Cseresnyési 2004: 5, Somodi 2009b: 206.

<sup>7</sup> A pragmatikai tényezőkről ld. Klaudy 2003: 134, Somodi 2012: 320, Cseresnyési 2006, Baker 1992: 217, Cs. Jónás 2001: 237.

<sup>8</sup> Párbeszédépítési tényező, a diszkurzus koherenciájáért felelős eszközök.

<sup>9</sup> Természetesen nem akarunk abba a hibába esni, mint Recker és Fjodorov (törvényszerű megfeleltetések, kontesztív nyelvészet, vö. Klaudy 2006: 54), hogy csak a nyelvi rendszer különbségeit vizslatjuk, de úgy véljük, indokolt egy mélyreható elméleti alapoató rész a dolgozat első részében.

<sup>10</sup> Vö. Klaudy 2007: 149.

<sup>11</sup> Az elemzés során felszínre jött, hogy a célnyelvi szövegben a japán partikula megfeleltetése nem a forrásnyelviivel azonos szóhoz, nyelvtani egységhez kapcsolódott. Ez is jó példája annak, hogy mondat-, illetve szövegszinten jelentkezik a zárópartikulák hatása, amely hatást ugyanakkor kiváltképp nehéz megragadni (vö. Göncz 1981: 18, idézi Albert 2005: 17).

<sup>12</sup> Vö. Kugler 2000c: 386–7.

<sup>13</sup> Elemzésünk során ügyeltünk rá, hogy megfelelő háttérismeretet nyújtsunk a vizsgált szövegrészletet illetően, lévén a *kontextuális viszonyok* meghatározóak elsősorban a partikulák tanulmányozásakor. (A kontextuális viszonyokról bővebben ld. Catford 1965: 166; és Baker 1992: 238, 244.)

Károly (2007: 259) szerint „a szövegválasztás akkor jó, ha megfelelően reprezentálja a vizsgálat tárgyát képező szövegfaját, és ha elegendő mennyiségű és minőségű adatot szolgáltat a vizsgált jelenség tanulmányozásához...” – esetünkben ez a meghatározás is ráillik a manga szövegére, hiszen meglehetősen expresszív szövegről van szó (ugyanis szinte kizárólag párbeszédekből áll).

### 1.3. A korpusz

A vizsgálat korpuszának kiválasztásában nem is annyira a szövegtípus dominált, hanem a mű hangulata, szituációi, karakterei, és *en bloc* a mű pragmatikai vonatkozásai. Ez utóbbiról bebizonyosodott, hogy meghatározó szerepet játszik a zárópartikulák használatával kapcsolatban.

A korpuszként használt mű a következő: Kisimoto Maszasi, *Naruto* c. felettébb népszerű mangájának első kötete, Vida Március Mitsuki fordításában. A manga megfelel a vizsgáldás tárgyának, mert:

- (i) a japán kultúra perspektívájában reprezentatív, autentikus alkotásról van szó;
- (ii) a mű hangulata, a szituációk, a karakterek mind-mind azt sejtetik, hogy a kutatás számára kedvező eredménnyel (sokféle partikula) szolgál majd;
- (iii) egyedi kihívásokkal találkozunk a fordító, például a nyelvhasználat tekintetében, amely kreatív megoldásokra enged következtetni.

Tény viszont az is, hogy a manga nem szépirodalom, ezért másfajta megközelítést igényel.<sup>14</sup> Egyik oldalról, tehát a szépirodalom fordítását tekintve, már évszázados hagyománnyal rendelkezünk,<sup>15</sup> míg Magyarországon a mangafordítás nem nyúlik vissza olyannyira régre.<sup>16</sup>

Ez azonban nem alacsonyítja le a mangát semmiképp sem. Székács (1971: 259) azt írja: „*A japán képregény-irodalom jelentősége igen nagy. Minden korosztálynak készül képregény (manga), és nem csak gyenge színvonalú művek... az országban mindenki mangát olvas, felnőtt és gyermek egyaránt.*”

A két típus felépítésében, megartikulálásában is más paradigmák mentén jön létre. Míg a manga vizuális, non-verbális elemekben gazdag, és nagyrészt a képek közvetítik a tartalom nagy részét, addig az irodalomban a szerző 'csak' a betűkre bízhatja magát, fontos szerepet játszik a nyelv kifejező (*Ausdruck*) funkciója.<sup>17</sup> „Az IRODALMI szövegek ugyancsak a

<sup>14</sup> Annyira, hogy Sato (2001: 308) például „divatszavaknak” tartja a következőket: „tamagocsi”, „dragonball”, „pokémon” – ami egy kis dedukcióval a mangára is igaznak tűnhet e megkülönböztetés szerint.

<sup>15</sup> Ld. Heltai 2008, *passim*; és Popović 1975, 1980. *A műfordítás elmélete*. ford. Zsilka Tibor. Ez utóbbi nem található meg a bibliográfiában.

<sup>16</sup> Erről bővebben ld. Székács 1971: 259–260; Somodi 2009b: 210–1.

<sup>17</sup> Ez a formaközpontú szöveg (*formbetonte Text*) sajátosága (vö. Reiss 1971; Bühler 1934, 1954; idézi Klaudy 2006: 58–60).

*leírás, elbeszélés és érvelés különféle együttállásait tartalmazzák*” (de Beaugrande és Dressler 2000: 238, nem az én kiemelésem).

Megannyi különbséget lehetne még felsorolni, viszont egy dolog közös bennük – mindkét szöveg létrejöttének oka, és egyben célja is a kommunikáció. Kommunikatív síkon viszonylag azonos szerepet töltenek be a szövegek. Maynard (1998: 172–3) szövegtipológiája szerint mind a manga, mind a regény műfajának célja az érzelmek kifejezésre juttatása (*stirring emotion*), így egy kategóriába sorolja őket.

A különbség az emotív-, kommunikatív funkció interakció szintjén való megvalósításában rejlik. A kutatás célja pedig magát a folyamatot befolyásoló tényezők felszínre hozása.

#### 1.4. A mangafordításról

A MangaFan Kiadó a következőket írja honlapján (ld. /a kiadó):

A mangakiadás részben küldetés is: nemcsak egy jobbra ismeretlen stílust kell népszerűsíteni, hanem javítani kell a manga tévképzetekkel terhelt megítélésén. Mi vállaljuk ezt a feladatot, minden lehetséges fórumon bemutatjuk a mangák sokszínűségét, a műfaj eredetét, kulturális értékét. Ezzel talán hozzá tudunk járulni ahhoz, hogy a manga méltó helyére kerülhessen a populáris kultúra palettáján.

Az USA-ban és Európában a '90-es évektől kezdett szélesebb körben elterjedni a manga. Gyakran megesik, hogy a mangafordítás az amerikai alapján készül, tehát az angol egyfajta közvetítő nyelvként funkcionál ilyenkor (Jüngst 2004, idézi Zanettin 2009: 38–9).

Talán az egyik legelterjedtebb [jelenség] manapság a manga- és *anime*fordítás. Ez ... a 21. század szüleménye. 2003 júliusában megalakult a Magyar Anime Társaság... Ezzel együtt újtúra indultak a manga- és animefordítások amatőröktől és gyakorlott fordítóktól... A MangaFan Kiadó megjelenésével pedig egyre igényesebb mangafordítások látnak napvilágot, amelyek mind közvetlenül a japán eredeti alapján készülnek (Somodi 2009b: 204).

Hazánkban a MangaFan Kiadó felel azért, hogy a „távol-keleti vizuális popkultúra alkotásait (elsősorban mangákat) megismertesse a hazai olvasókkal” (ld. MangaFan/a kiadó). A kiadó közvetítő nyelv nélkül, az eredeti japánból fordít.

Érdekes kérdés egyébként a *honosító* szerepe az egyes fordítások létrejöttében, hiszen nem kis beleszólása van a végleges szövegbe. Jelen dolgozatban azonban nem térhetünk ki erre a témára.

## 2. FEJEZET

### A japán zárópartikulák

#### 2.1. Bevezetés

A japán nyelvben tizenegy szófaj, és két nagy szófajcsoport létezik: a *dzsiricu-go* (önálló szók 自立語) és a *fuzoku-go* (nem önálló, azaz segédszók 付属語).

A másodikba tartoznak a todalékok (*dzsodó-si* 助動詞) és partikulák (*dzso-si* 助詞), összefoglaló néven *dzso-dzsi* (segédzó 助辞). A *dzsiricu-gót* szokás *sinek* (önálló szó 詞) nevezni, a *fuzoku-gót* pedig *dzsinek* (segédzó 辞) (Josida 1994: 2–3).

#### 2.2. A partikulák története

Micuja Sigemacu (1872–1924) nevéhez fűződik a segédszók felosztása két kategóriára, művében (高等日本文法 1908) már szerepel a *fuzoku-dzsi* (付属辞), azaz *dzso-dzsi* (segédzó 助辞), a *dzso-jógen* (助用言), azaz (segédige 助動辞), és a *dzso-taigen* (助体言), azaz (partikula 助辞) is. Tehát nem tekinthetjük Jamada, Hasimoto és Tokieda találmányának ezeket a terminusokat (*ibid.* 16).

##### 2.2.1. A Jamada-féle partikulafelosztás<sup>18</sup>

Korszakalkotó nyelvész, megalkotta a partikulák manapság sokhelyütt használt hatos felosztását, és az elnevezések is tőle származnak, nevezetesen: esetpartikula (格助詞), határozópartikula (副助詞), ragasztópartikula (係助詞), zárópartikula (終助詞), mondatszó (間投助詞), kötőpartikula (接続助詞).<sup>19</sup>

Definíciója szerint a zárópartikulák a mondatalkotásban vesznek részt, annak jelentését befolyásolják, és annak végén állnak. Az állítmányra vannak hatással.

##### 2.2.2. A Hasimoto-féle partikulaértelmezés<sup>20</sup>

Hashimoto két csoportra osztja a szavakat: önálló szavakra (*si* 詞) és nem önálló (*dzsi* 辞), ún. segédszavakra. Az utóbbit úgy határozza meg, hogy mindig valamely más szóhoz kapcsolva alkot *bunszecut* (tagmondat, szó szerkezet 文節), és az így kialakult szerkezet grammatikailag vagy szemantikailag befolyásolja a *bunszecu* szerepét (*danzoku* 断続) a mondatban.

<sup>18</sup> Szakanasi 1994: 60., 71.

<sup>19</sup> Másféle felosztásért ld. Niva 2003.; Sibatani 199: 334–5, ezutóbbit idézi Saigo 2011:1.

<sup>20</sup> Szakanasi 1994: 79–82.

A zárópartikulákat nem ragozható elemeknek (grammatikailag jelöletlen しるしなき もの), beékelésként határozza meg, amelyek lezárják a mondatot. Ha elhagyjuk a mondatból, akkor annak szerkezetére nincs hatással, viszont a mondat értelme változik. Ilyen partikulák a

### 2.2.3. A Tokieda-féle partikulafelfogás<sup>21</sup>

Tokieda (1950) volt az, aki elsőként indítványozta a nyelv mondatokon túli tanulmányozását is. Tehát a munkájának köszönhető, hogy a mai japán diszkurzuselemzés inherensen pragmatikaorientált, továbbá az is (1951), hogy a partikulákról való elmélkedésekben megjelent az a gondolat, miszerint a partikulák fundamentális funkciója a beszédpartnerrel való interszónális viszony létrehozása (*taidzsín-kankei o kószei* 対人関係を構成) (idézi Maynard 1999: 427, 429, 439).<sup>22</sup>

### 2.3. A modern kutatások

Maynard (1993: 183) interakciós-partikuláknak nevezi a zárópartikulákat, mert csak beszédben és baráti levelekben fordulnak elő. Olyannyira lényeges elemek, hogy nélkülük szinte lehetetlen egy párbeszédet végigvinni. Mi több, információt szolgáltat a beszélő személyiségéről a hallgatónak (Uyeno: 1971: 62, idézi mindkettejüket Saigo 2011:1–2).<sup>23</sup>

Általánosan elmondható, hogy elég rövidek a zárópartikulákat érintő nyelvtani magyarázatok: gyakran csak elvont példákkal szemléltetik a használatukat (az élőbeszéddel szemben), és a használatukat is általában „fakultatívnak” titulálják (Goddard 1998: 165–6, idézi Saigo 2011: 6).<sup>24</sup> Ezért is fordulhat elő, hogy a tanulók gyakran rosszul használják őket, és még azok számára is nehéz elsajátítani a zárópartikulák helyes használatát, akik egyébként magas szinten beszélnek a nyelvet (Saigo 2011: 2–3, 6).

#### 2.3.1. Saigo bibliográfiai felosztása

Saigo (2011: 9–16) két csoportra osztja az eddigi zárópartikula-elméleteket. Vannak tanulmányok, amelyek az információ fogalmából indulnak ki (*Studies based on the notion of information*), s vannak olyanok, amelyek a partikulák kommunikatív funkcióját veszik alapul (*Studies focusing on the communicative function of the particles*). Az előbbi szemléltetésével kezdünk.

<sup>21</sup> Szakanasi 1994: 84.

<sup>22</sup> A nyelvész partikulafelfogásáról bővebben ld. Szató 1994: 192.; Fuse 2010.

<sup>23</sup> „Kompetens beszélőnek az számít, aki a környezete által tőle elvárt nyelvi repertoárt ismeri és képes használni is.” – ezért „hiába tud valaki jól japánul, ha nem ismeri a nyelv mögötti kultúrát, könnyen megsértheti a beszélgetőpartnerét.” (Wakai 2009: 230).

<sup>24</sup> Egyes kutatók véleménye szerint, például Noda (2006), semmiképpen sem lehet opcionális elemekként kezelni a zárópartikulákat.

### 2.3.1.1. *Az információ megragadásán alapuló elméletek*

Ezen elméletek aszerint elemzik a partikulákat, hogy a beszélő hogyan viszonyul a megnyilatkozásban megfogant információhoz. Három további kategóriára<sup>25</sup> bonthatóak:

- 1.a. Az egyetértés-hipotézis
- 1.b. A információtartomány-hipotézis
- 1.c. Az információfeldolgozás-hipotézis<sup>26</sup>

Az első két nézet azon alapul, hogy a beszélő miképpen tekint az elhangzott információra, *i.e.* kinek tulajdonítja az ismeretet: magának (a beszélőnek) vagy a hallgatónak. A harmadik nézet pedig azon, hogy a beszélő milyen mértékben fogadja el, tartja magának a hallgatónak átadott információt (Saigo 2011: 12).

### 2.3.1.2. *A partikulák kommunikatív funkcióján alapuló elméletek*<sup>27</sup>

Kato (2001, idézi Saigo 2011: 15) szerint a beszélő saját stratégiájának megfelelően használja a partikulákat aszerint, hogy milyen irányba szándékozik terelni a beszélgetést. A *ne* diskurzusjelölőt (*discourse marker*)<sup>28</sup> akkor, ha a megnyilatkozás propozíciójába (állításába) beleszólást enged; a *jo* pedig akkor használatos, ha a beszélő kizárólag a sajátjaként kezeli a propozíciót. Lee (2007, idézi Saigo 2011: 15–6) felfogásában viszont mindkét partikula bevonja a hallgatót: a *ne* tartalmi- és érzelmi összhangot produkál, míg a *jo*, úgymond monopol módon, csak a beszélőt, és annak állítását emeli ki.

Yoshimi (1997, idézi Saigo 2011: 16) a párbeszédben résztvevőket érzelmi állapotuk alapján elemzi. Szerinte a *ne* partikulát akkor használjuk, ha a beszélő és a hallgató azonos érzelmi szinten mozog; a *jo* partikulát pedig akkor, ha érzelmeik eltérő síkon találhatók.

### 2.3.2. *A PFH (A particle function hypothesis)*

A partikulafunkció-hipotézis (a továbbiakban: *PFH*) pragmatikai sajátságokat és szekvenciális funkciót is tulajdonít a partikuláknak (*ibid.* 16). Saigo a Gestaltpszichológiát hívja segítségül elméletének alapjául. A Gestaltpszichológia *figurának* nevezi azt, ami vizuálisan jól kivehető (például egy kórház); *háttérnek* pedig azt, ami kevésbé vonzza a szemet (például a kórház környéke) (Rubin 1915, idézi Saigo 2011:17).

<sup>25</sup> Saigo hipotézisként kezeli, és nevezi őket.

<sup>26</sup> Bővebben ld. Macuoka 2003.

<sup>27</sup> Saigo 2011: 15–6 alapján. Tehát a címek mind-mind Saigo írásában találhatók meg, itt csak idézzük őket.

<sup>28</sup> Így nevezi az írásában. A diskurzusjelölőkről bővebben többek között ld. Markó és Dér 2008. Magyar diskurzusjelölők korpuszalapú vizsgálata., Uő. Age-specific features of the use of discourse markers in Hungarian., Schrim 2011. A diskurzusjelölők funkciói a számok tükrében., Bańcerowski 2010. A metaszcövegről és az intertextuális metaszcövegbeli operátorokról – az említett címek nem szerepelnek a bibliográfiában.

Az elmélet szerint a *ne* és *jo* partikulák mint nyelvi jelölők (*linguistic marker*) hatással vannak a *figura/háttér* viszony mibenlétére; *ergo* a résztvevők valamelyike a kibontakozó figurához háttérrel rendel: minden figura a következő megnyilatkozás háttérévé lesz, és így tovább (*ibid.* 17–8).

### 2.3.2.1. *Ne*

A *ne* akkor fordul elő, ha a beszélő azt javasolja, hogy a társalgásban kibontakozó figura (*figure*) a következő propozíció számára háttérként (*ground*) kezelhető, hiszen az (a figura) feltehetőleg ismert, vagy elfogadható a hallgató számára (pragmatikai sajátság), következésképpen ily módon kéri a hallgató jóváhagyását (szekvenciális funkció).

### 2.3.2.2. *Jo*

A *jo* akkor fordul elő, amikor a beszélő háttérként szándékozik kezelni a társalgásban kibontakozó figurát, amely feltehetőleg új, vagy akár vitatható (*controversial*) a hallgató számára, ily módon a beszélő egy a megnyilatkozásának megfelelő (*appropriate*) választ vár a hallgatótól. Ezt a szekvenciálisan helytálló feleletet, hipotetikus válaszadásnak (*assumptive response*) nevezzük, amely mint új propozíció kikövetkeztethető a korábbi megnyilatkozásból. A hipotetikus választ maga az eredeti megnyilatkozó is produkálhatja.

### 2.3.2.3. *A ne és jo partikulák használata*

Saigo hozzáteszi, hogy a *ne* nem mindig a *PFH* szerint felvázolt funkciójában szerepel, hanem olykor ún. összhang-jelzőként (*rapport marker*), amely arra szolgál, hogy a beszélő és a hallgató között létrehozza, vagy fenntartsa a [kommunikatív] kapcsolatot (vö. Cook 1992: 526–7, idézi Saigo 2011: 29). Továbbá a *ne* partikulát nem csak tényközlésben (asszertívum) használjuk, hanem vágy, kívánság kifejezésére is (*ibid.*). Az esetben, amikor a beszélő minősége meg akar bizonyosodni róla, hogy a hallgató érti, amit mond, szintén a *ne* partikulával jelzi ezt (Saigo 2011: 31).

Uyeno (1982: 136, idézi Saigo 2011: 40) megjegyzi a *jo* partikulával kapcsolatban, hogy egy '*parancs+zéró*' (*order+zero*) szerkezet sokkal erőteljesebben hat, mint a *parancs+jo* (*order+jo*). Továbbá ugyanaz elmondható a *jo* partikulára is, mint az előbb elhangzottak a *ne* partikulával kapcsolatban, tehát előfordulhat kérdésben is, bár az ilyen kérdés némileg hétköznapiasnak hat. Mindemellett a beszélő akkor is *jo* partikulával jelöli meg a megnyilatkozást, ha feltett szándéka valamit elérni (Saigo 2011: 41–3).

Ohso (1986: 93, idézi Saigo 2011: 208–9) úgy látja, hogy a *ne* partikulához képest valamelyest nehezebb elsajátítani a *jo* kompetens (pragmatikai és szekvenciális szinteken való)

használatát, még azok számára is, akik kifogástalanul mozognak a japán nyelv más (szintaktika, szemantika, fonológia) dimenziójában.

### 2.3.2.3.1. *A ne partikula megnyilatkozásközi (utterance-internal) helyzetben*

A megnyilatkozásközi *ne*<sup>29</sup> igen gyakori a japán társalgásban.<sup>30</sup> Néhány kutató (Izuhara 1992: 164, Makino és Tsutsui 1986: 287; Tanaka 2000: 1158, idézi valamennyiüket Saigo 2011: 48) azt állítja, hogy a *ne* ilyenmód használatával a beszélő be akarja vonni a hallgatót a beszédfolyamba, és leellenőrizni, hogy a hallgató egyetért-e az elhangzottakkal.

Más kutatók nézetei szerint (Cook 1992: 514; Kita és Ide 2007: 1246–7, idézi valamennyiüket Saigo 2011: 48) a beszélő ilyenkor arra fókuszál, hogy kiderítse, a hallgató követi-e a beszéd menetét. Magyarán megerősítést vár a beszélő–hallgató csatornán (*back-channel*) keresztül, amely visszajelzés lehet verbális és/vagy non-verbális elem. Ezt a fajta kommunikatív-visszacsatolást (*back-channel expression*) *aizucsinak*<sup>31</sup> (visszajelzés 相槌, tkp. „közösen+kalapácsolás”) hívjuk.

Megfontolva az előző gondolatokat, Saigo (2011: 48) amellett érvel, hogy a *ne* megnyilatkozásközi használatban nem a megnyilatkozás egészére, hanem annak csak egy információegységére (*information unit*, vö. Chafe 1994, idézi Saigo *ibid.*) vonatkozik. Ergo, indítványozza az információegység háttérként való kezelését az elkövetkező információegységek számára.

### 2.3.2.3.2. *A ne partikula megnyilatkozásfüggetlen (utterance-independently) helyzetben*

A *ne* amellett, hogy megnyilatkozásszáró (*utterance-finally*) és –közi (*utterance-internally*) pozícióban is használható, megjelenik olykor megnyilatkozásfüggetlen helyzetben is (Tanaka 2000: 1158–63, idézi Saigo 2011: 49).

Saigo magyarázata szerint (*ibid.*), ez esetben a beszélő azt javasolja, hogy az addig elhangzottak legyenek a következő megnyilatkozások háttérévé. Ugyanakkor számít rá, hogy a hallgató ebbe belemegy. A megnyilatkozásfüggetlen *ne* partikulára nem igazán szokás válaszolni a következők miatt:

- (a) nincs propozíció, amelyre a hallgató reagálhatna;
- (b) a *ne* partikula funkcióját tekintve itt avégre szerepel, hogy új alaplazatra (*rebase*) helyezze a párbeszédet (vö. Fauconnier 1997, idézi Saigo *ibid.*).

<sup>29</sup> Cook (1992: 514, idézi Saigo 2011: 48) elnevezésében: mediális *ne* (*medial ne*).

<sup>30</sup> A japán mondatstrukturálási lehetőségekről ld. Nakayama 1999: 398–425.

<sup>31</sup> Vö. Kiss Sándorné Székely 2001: 131–3. A szó átírásának módjáról megoszlanak a vélemények. Olykor *aidzucsinak* is írják, ám ez az akadémiai szabványnak nem felel meg.

## 2.4. Összegzés

Blakemore (1987; idézi Saigo 2011: 18–9, 48) értelmezése szerint a partikulák a folyamatkódolók (*procedural encoding*) egy sajátos fajtájának is tekinthetők. A folyamatkódolók azt jelzik, hogy az elhangzottakban megfogalmazott proposíciót, hogyan kellene értelmezni.<sup>32</sup>

A beszédaktus elméletből kiindulva (vö. Austin 1962; Searle 1969, 1979) a *ne* és *jo* partikulákat illokúciós partikuláknak (*illocutionary particles*, Goddard 1998: 169) is nevezhetjük annak értelmében, hogy rendelkeznek azzal a sajátossággal, hogy jelezzék a hallgatónak a beszélő pragmatikai, és különösen a kommunikációs intencióit.

Egyszóval, meg kell értenünk a partikulák pragmatikai vonatkozását ahhoz, hogy megfelelően alkalmazni tudjuk őket. Ámde ha használjuk is a partikulákat az előbbi szándékok elérése céljából, hiába minden, ha a hallgató nem percipálja a beszélő zárópartikulák révén kifejezésre kerülő intencióját (értsd: nem reagál az illokúciós erőre).

Hogy sikeres üzenetváltás (*conversational exchange*) történjék, a hallgatónak ki kell következtetnie (*infer*) a beszélő szándékát. Az inferálás lehet induktív (Grice 1975, 1978) vagy deduktív (Blakemore 1992, Sperber és Wilson 1995, Wilson és Sperber 1993) folyamat – mindkét mód lehetővé teszi, hogy a hallgató kiszűrje az implicit (bennfoglalt) értelmét a megnyilatkozásnak.

Következésképpen ahhoz, hogy kellőképp reagáljunk azon megnyilatkozásokra, amelyekben a partikulák előfordulnak, a megnyilatkozásban használt partikulák értelmezése révén, ki kell következtetnünk a beszélő szándékát (idézi valamennyiüket Saigo 2011: 62–3).

---

<sup>32</sup> Bővebben a *ne* és *jo* (továbbá a *jone*) partikulák funkciójáról ld. Noda 1993.

### 3. FEJEZET

## A korpusz

Az analízis alapjául szolgáló szöveg a *Naruto* manga első kötete: a *Sincsó-sa* kiadásában, japánul (2000) és a MangaFan Kiadó gondozásában, magyarul (2008). A magyar változat Vida Március Mitsuki fordítása. A manga teljes első kötete (188 o.) elemzésre került.<sup>33</sup>

#### 3.1. A „Naruto-világ”

A *Naruto* manga 1999 óta folyamatosan külön kötetekben (*tankó-bon* 単行本) jelent meg egészen 2014 novemberéig, amikor is a 72. kötettel, 700 fejezettel, a sorozat a végéhez ért.<sup>34</sup> 15 éven keresztül (a cikk írása idején még csak 13 éve) vezette a Weekly Shōnen Jump (*Súkan Sónen Jump* 週刊少年ジャンプ)<sup>35</sup> listáit (Interjú Kisimoto Maszasi *mangakával* 2012, a továbbiakban 'Az interjú').

Az előbbi számoktól csak a kiadott példányszáma magasabb, nevezetesen, 2012-ben már a százhuszmilliót is túlszárnyalta belföldön (Japánban). Ez azt jelenti statisztikai alapon, hogy minden japánra jut egy-egy kötet.

A manga 10 éves évfordulójának alkalmával egy újabb egész estét anime<sup>36</sup> jelent meg a mozikban (Az interjú). Ezen kívül számos az előbbihez hasonló anime (film) és több tucat játék jelent meg különböző platformokra (Nintendo, PlayStation, Xbox, PC) (VIZmedia,<sup>37</sup> és *NarutoWikia*).

#### 3.2. A szerző

Nehéz információkat szerezni a szerzőről, ugyanis nem kedveli a nyilvánosságot (Az interjú). Kisimoto Maszasi 1974-ben született, Okajama prefektúrában (Hirosima és Oszaka közötti közigazgatási egység). Művészeti egyetemet végzett, *Karakuri* (*Mechanism*) mangájával megnyerte az új *mangakáknak*<sup>38</sup> szóló díjat<sup>39</sup> (VIZmedia).

„Öccse, Seishi szintén *mangaka*, [a] 666Satan fűződik a nevéhez.” A Doraemon és a Dragonball nagy rajongója volt. „Maszasi mára már egyike a legnépszerűbb *mangakáknak*, *Naruto* c. művét világszerte fordítják.” (*Naruto-kun*).

<sup>33</sup> A manga esetén megegyezik a forrásnyelvi és a célnyelvi oldalak száma. Ezért is fogjuk a későbbiekben az oldalszám mellett a panelszámot is feltüntetni kiegészítésképpen, és a pontosság kedvéért.

<sup>34</sup> Amerikában jelenleg a 69-ik kötetnél tart a manga (VIZmedia) Magyarországon (2014 július) a 22. kiadott kötet az utolsó egyelőre (MangaFan).

<sup>35</sup> Japánban hétről hétre megjelenő mangaismertető magazin.

<sup>36</sup> „ROAD TO NINJA – NARUTO THE MOVIE” (2009).

<sup>37</sup> A VIZmedia a manga amerikai forgalmazója.

<sup>38</sup> Manga-művész, manga-szerző (manga *artist*).

<sup>39</sup> *Hop Step Award*.

### 3.2.1. Munkássága

Több projektet is indított, ám kétségkívül a legnépszerűbb a *Naruto* manga. Nagy vetélytársa egyébként a két évvel korábban indult *One Piece* (1997–, *mangaka*: Oda Eiicsiró), amely a rangsorolási listákon sokszor meg is előzi a *Narutót*. A *Bleach* (2001–, *mangaka*: Kubo Noriaki, 'Tite') mangát lehetne még az említett kettőhöz venni nagyságrendi alapon, hiszen méltó riválisa az előbbieknek a statisztikákat illetően.

Tehát Kisimoto művei a következőek: *Mustárember*; *Hiatarikun*; *Karakuri* (1996–7); *Naruto* (1997; 1999–); *Bench* (2010; *one-shot*<sup>40</sup>); *Mario* (2013; *one-shot*); mindemellett számos *Narutóval* kapcsolatos írás szerzője (*Naruto-kun*, Wikipedia).

### 3.3. A műről

A *Naruto* egy Sónen manga (tinédzser fiúkról szóló).<sup>41</sup> „Az anime és manga jelenleg is fut japánban (*sic*)” és hatalmas sikere van egészen Amerikától a Fülöp-szigetekig (*Naruto-kun*). A *Naruto* alapvetően a japán hagyományos kultúrán alapszik. Korábbi verziója 1997-ben, a végleges, letisztult változata 1999-ben debütált, s egykettőre a világ legnépszerűbb mangájává vált (VIZmedia).

Műfaját tekintve „nindzsa – harc, akció”<sup>42</sup> témájú mangaként említik a *Narutót* (Az interjú). A mangát persze nem kizárólag egymagában készíti, hanem rengetegen segédkeznek neki (*Naruto-kun*).<sup>43</sup>

#### 3.3.1. A történet

A *Sónen Jump*, a VIZmedia és a *Súei-sa*<sup>44</sup> hivatalos oldalán is találhatók történetismertetők, de az egyszerűség kedvéért a honi kiadó leírását választottuk, amely a MangaFan hivatalos honlapján található meg (ld. mangák/Naruto).

A világ egyik legnépszerűbb mangasorozatának első kötete! Avarrejteket nindzsafalu árvája, és egyben első számú csínytevője arról álmodik, hogy egyszer szert tesz majd a Hokage címre, ami a törzs legerősebb ninzsáját (*sic*) illeti. Ehhez persze át kéne jutni az alapfokú vizsgákon, amire az állandóan kópéságokon ügyködő *Narutónak* vajmi kevés esélye van. A születését övező tragédia miatt a falu lakói is kiközösítik, de a hiperaktív nindzsatanoncot nem olyan fából faragták, hogy egykönnyen feladja, amit egyszer a fejébe vett!

<sup>40</sup> 'Manga-novella', azaz általában mindössze egy fejezetes alkotás. 'Manga-egypercesnek' is hívhatnánk Örkény nyomán, s abból kiindulva, hogy a japánok, és persze a rajongók is, igazán gyorsan (akár egy perc alatt!) el tudnak olvasni nemhogy egy fejezetet, hanem egy egész kötetet is.

<sup>41</sup> Vö. Zanettin 2009: 38.

<sup>42</sup> *Nindzsa batoru-akuson-szakuin* 忍者バトルアクション作品

<sup>43</sup> „Többet közt: Kazuhiro Takuhashi - A hajjal és ruhával kapcsolatos kitöltésekért és a háttérművészet befejezéséért felelős. Osamu Kazisa - Segít Takuhashinak és neki köszönhetjük a *Naruto* növény-világát. Mikio Ike-moto - Ő felelős a sebesség-mozgásokért, a karakterek szemeiért, és árnyalatokért. Takemi Kawahara - Minden rajzjeljárásban segédkezik” (*Naruto-kun*; *sic*).

További információkért ld. <http://www.tv-tokyo.co.jp/anime/Naruto/staff/index.html>.

<sup>44</sup> A manga japán kiadója.

### 3.3.2. *A mű stílusa, műfaja, nyelvezete*

A Narutóban, ha eltekintünk „manga mivoltától” (i.e. vizuális elemek), talán, ami elsőre megragadja az olvasóját az a főhős beszédstílusa. Személyiségéből fakadóan Naruto sokszor durván fejezi ki magát, amely *parole* (nyelvi érintkezés) szinten a zárópartikulák használatában tükröződik: Naruto rendkívül gyakran használja a *ttebajo* partikulaösszetételt, amelynek két eleme a *tteba* (’ha vmi lenne’) és a *jo* (’nyomatékosít’) partikulák.

Az előbbi türelmetlenséget és (túlzott) közvetlenséget fejez ki (Kawashima 1999: 195). A dolgozat szerzője szerint a *ttebajo* a *baja*, klasszikus japán nyelvben még létező (Macumura 1995: 632–4; Shirane 2005), partikulaösszetételre visszavezethető volna, hiszen utóbbinak is egyfajta vágykifejező ereje van, ami a gyerekesnek ható *ttebajo* partikulára pont ráillik.

A manga különben tinédzser korú nindzsa-tanoncokról szól, ezért is a nyelvi megnyilatkozások sokszor ’nyers’, erős nyomatékkal (e.g. a *jo*, *sza* zárópartikulákkal) kifejezett mivolta, és a ’nőies’ (e.g. *va*) illetve ’férfias’ (e.g. *sza*) zárópartikulák nagyszámú, ugyanakkor sokféle előfordulása.<sup>45</sup>

A szöveg dialógusaiban még nindzsa-tanárokkal fogunk találkozni, akik szintén ’expresszív’ eszközöket használnak mondanivalójuk közlésénél.

A karakterek megnyilatkozásainak pragmatikai tényezői (kor, státus) mellett fontos szerepet játszik a beszédshituációk kialakításában a manga cselekménye, értsd: a harci vagy vitázó jelenetek sokasága, amikor is nem éppen a legcizelláltabb megnyilatkozások illdomosak, egyik részről sem.

### 3.4. *A fordító*

Ha azt mondtuk fentebb, hogy a manga szerzőjéről nehéz adatot találni, akkor a magyar fordítóról egyenesen lehetetlen. Különböző internetes forrásokból (például „db.kepregeny.net”) megtudhatjuk, hogy a *Narutón* kívül az *Árnybíró*, a *Ruróni Kensin* és Takahashi Tsutomu: *Élni* c. mangák fordításán is dolgozott.

<sup>45</sup> Nem egyszer találunk rá alkalmat, hogy a japánok ’egymás zárópartikuláit’ használják a való életben, i.e. ’a férfiak a nőkéét’ és *vice versa*. A mangában inkább csak az utóbbi eset fordul elő, ugyanis csak az idősebb férfiak használják olykor a ’nőies’ *va* partikulát, hasonló funkcióban (nyomatékosításként), mint a nők. Erről bővebben ld. Martin 2003: 920.

## 4. FEJEZET

### Módszertan

Az elemzés során arra törekedtünk, hogy módszereiben minél szélesebb skálán mozogjon a vizsgálat. Ennek egyik eredményeképp esett a választás a mondat típusok szerinti kategorizálásra. A szövegekben előforduló zárópartikulát tartalmazó mondatokat besoroltuk az öt alaptípusba (állító, felkiáltó<sup>46</sup>, óhajtó, kérdő, felszólító), majd megvizsgáltuk, mely átváltási művelettel történt a fordítás.

Ahhoz, hogy kiderítsük, milyen stratégiákkal dolgoztak a fordítók a partikulák fordítása során, szükségesnek tartottuk, hogy úgymond közelebbi elemzést (*closer examination*),<sup>47</sup> mikro-analízist is végezzünk, azaz górcső alá vegyünk az egyes példákat, és részletekbe menően feltárjuk a fordítási szituáció mennél több aspektusát. Az e célra kiválasztott szövegrészeket ezért kontextusba helyezzük, és a beszédhelyzet felelevenítésével próbáljuk kideríteni a fordítói döntések okát.

Természetesen arra sem vállalkozhatunk, hogy a szövegekben előforduló valamennyi zárópartikulát elemzés alá vessünk, hiszen az parttalan helyzetbe hozná a kutatást, ezért döntésünk a *ne* és *jo* partikulákra estek – több okból is, például ez a két partikula fordul elő a legtöbbször a japán kötetlen társalgás során.

Bár a részletes vizsgálódás során nem találkozhatunk valamennyi zárópartikulával a fentebb említett okokból kifolyólag, a függelékben azonban szemléletés céljából a művekben előforduló zárópartikulák mindegyikéből egy-egy példa található a japán szöveg magyar fordításával és az adott átváltási művelettel együtt.

#### 4.1. A kutatás célja

A jelen dolgozatban foglalt kutatás a következő kérdésekre keresi a választ:

1. Miképpen fordíthatóak a japán zárópartikulák magyarra?
  - 1.a. Mely átváltási műveletekkel?
  - 1.b. Milyen szófajokkal?
2. Megfeleltethetőek-e vajon a japán zárópartikulák a magyar modális-pragmatikai partikulákkal?

<sup>46</sup> Kugler (2000c: 384) szerint megkérdőjelezhető e típusnak a külön kategóriaként való kezelése.

<sup>47</sup> Saigo 2011: 38, *passim*.

3. Megmarad-e a partikulák funkciója a fordítás után is?
  - 3.a. Partikulával történt a fordítás?
  - 3.b. Partikulához hasonló funkciójú szófajjal (mondatszó), nyelvi egységgel (diskurzusjelölők) történt a fordítás?
4. Milyen normák vezérlik a fordítót, mely stratégiákat alkalmazza a fordítás során?
  - 4.a. Az explicitáció vagy az implicitáció jellemzi inkább a fordítói tevékenységet?
  - 4.b. Ha implicitál, kompenzálja-e a hiányt valamiképpen?

#### 4.2. Hipotézisek

- 1.) Az IE<sup>48</sup> nyelvek és a magyar nyelv érintkezésének fordításspecifikus műveletei közé tartozik (a) a kötőszók beljebb csúsztatása (Klaudy 2003: 249); (b) az alanyok eltűnése a magyarra való fordítás során (*ibid.* 226–9). A feltevésünk az, hogy az említett jelenségek megmutatkoznak a zárópartikulák fordítása során is, oly módon, hogy a zárópartikulák (a) beljebb csúsznak; (b) inkorporálódnak<sup>49</sup> egyes nyelvtani szerkezetekbe a japánról magyarra való fordítás esetén.
- 2.) Az első két hipotézis alapján feltételezzük, hogy a partikulák fordítása nem feltétlenül lesz szembetűnő, *i.e.* átváltási művelettel, konkrét lexikával megragadható.
- 3.) A harmadik pontból következően valószínűleg nagymértékben találkozunk majd kihagyásokkal, és kompenzációval. Tehát veszteséggel jár a zárópartikulák fordítása.
- 4.) Úgy véljük továbbá, hogy a japán zárópartikulák magyar nyelvben való visszaadása többnyire a különféle diskurzusjelölőkkel<sup>50</sup> fog történni.

#### 4.3. A Klaudy-tipológia

Az elemzéshez használt tipológia, a Klaudy-féle (1994, 2003), kategóriáit nem kimondottan a partikulák átváltásának modellálására tervezték, azaz némileg módosítani kellett a műveleteket, hogy besorolásunk adekvát legyen. Hogy a tipológia praktikusán applikálható legyen helyzetünkre:

<sup>48</sup> Indoeurópai.

<sup>49</sup> Értsd itt: látszólag eltűnnek a fordításból (például, úgysincs; de hát mégis csak; jaj, de kár).

<sup>50</sup> Társalgásszervező és –jelölő szavak (Keszler 2000, *passim*). A bevezető szó (Keszler), a diskurzuspartikula (Gyuris), a metaszővegbeli/metainformációs operátor (Bańcerowski) mind-mind használatos a diskurzusjelölők (Bartha, Dér, Dömötör, Schirm) meghatározására. Kugler (2000a: 296) az interakciós mondatzavak közé sorolja őket, amely „... elemek biztosítják a beszédpartnerek kapcsolattartását...”. Pragmatikai funkciót töltenek be a mondatban (*idib.* 291, 277).

a) grammatikai felbontásnak<sup>51</sup> tituláltuk a műveletet, ha a célnyelvi szövegben kettő vagy több szóelőfordulással találkoztunk a fordítás során;

b) grammatikai kihagyásnak<sup>52</sup> tituláltuk, ha a célnyelvi szövegből látszólag kimaradt a partikula fordítása. Ilyenkor általában a partikula (i) inkorporálódik egy szintagmikus szerkezetbe,<sup>53</sup> tehát a grammatikai cserével mutat hasonlóságot; vagy (ii) valóban elmarad a célnyelvi megfelelő, de ilyenkor sokszor lokális kompenzáció is végbemegy;

c) grammatikai áthelyezésnek<sup>54</sup> tituláltuk, ha a célnyelvben is partikulával találkoztunk, mindössze, a két nyelv szintaktikai különbségéből fakadóan, a mondat más pontján;

d) grammatikai cserének<sup>55</sup> tituláltuk, ha a célnyelvi szövegben mondatszóval (módosítószó, indulatszó, *etc.*), diskurzusjelölővel találkoztunk;

e) globális kompenzációnak<sup>56</sup> tituláltuk, ha a célnyelvi szövegben „nyereség” mutatkozott a forrásnyelvihez képest, azaz gazdagabb lexikával találkoztunk.

A grammatikai cseréket sokszor grammatikai áthelyezésnek is vehettük volna, elmondható azonban, hogy a magyar nyelv mondatépítési sajátosságai miatt, a csere folytán az áthelyezés automatikusan végbemegy, tehát úgymond a súlyozott átváltási művelet a csere lett.

A kompenzálas kategóriája azért került be a felsorolásba, mert a *ne* és *jo* partikulák elemzése után egyéb érdekességgént arra is hozunk példákat, hogyan oldották meg a fordítók a szövegek adta nehézségeket, például a táj-, és rétegnyelvi sajátosságok visszaadását.

Végül, de nem utolsósorban, explicitációnak vesszük a grammatikai felbontás műveletét; implicitációnak a grammatikai kihagyást.<sup>57</sup> A grammatikai áthelyezés és –csere műveletét a zárópartikulák fordítása szempontjából ’semlegesnek’ tituláljuk.

<sup>51</sup> Bővebben ld. Klaudy 2003: 189–204, [1997: 390–1].

<sup>52</sup> Bővebben ld. Klaudy 2003: 225–235, [1997: 392–3].

<sup>53</sup> Például frazeologizmusokba vagy helyzetmondatokba (Fónagy Iván terminusa, Klaudy 2003: 148). Így ide soroltuk az *anone*, *szódeszune* kifejezéseket is.

<sup>54</sup> Bővebben ld. Klaudy 2003: 236–253, [1997: 393].

<sup>55</sup> Bővebben ld. Klaudy 2003: 254–274, [1997: 393–4].

<sup>56</sup> A kompenzációról bővebben ld. Klaudy 2003: 155–171.; Bastin 2009.

<sup>57</sup> Erről szoltunk már ld. ’[1.4.6.] »Explicitáció, implicitáció és kompenzáció«’; illetve Robin 2012: 189.

## 5. FEJEZET

### A kutatás

#### 5.1. A vizsgálat menete

Az alfejezetben ismertetjük a *ne* és *jo* partikula fordítását különböző szituációkban. Először külön-külön vesszük sorra a példákat (1–4 és 5–9),<sup>58</sup> és három táblázatban összegezzük az adott partikula fordítására jellemző tendenciákat (1–3. és 4–6. ÁBRA). A két partikula elemzése után a szövegre különösen jellemző kompenzációra is hozunk összesen négy példát (10–13). Végül az egész szövegre általánosan jellemző adatokat szemléltetjük további négy táblázat segítségével (7–10. ÁBRA).

#### 5.2. A *ne* partikula fordítása

Négy beszédhelyzetben (5–9) közöljük a partikula fordítását, egy-egy kiemelt szövegrészlettel és három táblázattal (1–3. ÁBRA) szemléltetve azt.

##### 5.2.1. Állításban

- (1a) 小さい頃に両親が死んで何でも一人でがんばってきた人だからね

(Kisimoto 22/6)

[Csíszai koro ni rjósín ga sinde nandemo hitori de ganbattekita hito dakara ne.]

- (1b) Fiatal volt, amikor meghaltak a szülei. Amit elért, azt **csak** magának köszönheti. (Vida 22/6)<sup>59</sup>

#### 1.1. Kontextus

Narutónak nem sikerült a nindzsa-vizsga, ezért le van törve. Mizuki-szenszei vigasztalni próbálja őt azzal, hogy Iruka-szenszei múltjáról beszél, így megértesse vele, miért bánik a tanár úr olyan szigorúan vele.

#### 1.2. Művelet

##### 1.2.1. Típusa

Grammatikai áthelyezés

##### 1.2.2. Jellege

(semleges)

<sup>58</sup> A manga esetén megegyezik a forrásnyelvi és a célnyelvi oldalak száma. Ezért is fogjuk a későbbiekben az oldalszám mellett a panelszámot is feltüntetni kiegészítésképpen, és a pontosság kedvéért.

<sup>59</sup> Mivel mangáról van szó, ezért az oldal-, és a panelszám megegyezik mind a forrásnyelvi mind a célnyelvi szövegben.

### 1.3. Magyarázat

„Rachael Reichman (1978) szerint a beszélgetés **koherenciája** nem feltétlenül nyilvánvaló a beszélgetést felépítő szövegekben előforduló közös fogalmak alapján.” (idézi Beaugrande és Dressler 2000: 252, nem az én kiemelésem).

### 1.4. A partikula fordítása

Viszonyító partikula (rémakeiemelő: [csak])

#### 5.2.2. Kérdésben

(2a) ここがナルトの家ねえ……(Kisimoto 107/3)

[Koko ga Naruto no ie né.]

(2b) **Szóval** ez Naruto lakása? (Vida 107/3)

### 2.1. Kontextus

A Hokage és Kakasi-szenszei meglátogatják Narutót, aki pont nincs otthon. Nagy rumlit találnak a házban, itt-ott lejárt élelmiszerek. Kakasi ezek után kissé kiábrándultan a példában említetteket kérdezi a Hokagétól.

### 2.2. Művelet

#### 2.2.1. Típusa

Grammatikai csere

#### 2.2.2. Jellege

(semleges)

### 2.3. Magyarázat

Ha azt mondjuk „Ez Naruto lakása, ugye?”, akkor egy lehetséges választ fogalmazunk meg a fordítási kérdésre. Mivelhog az azonban ismerjük a nyilatkozat körülményeit, az előbbi példa nem mérvadó, *i.e.* mindkét fél számára evidens, hol vannak, inkább csak retorikai célja (köl-tői kérdés) volt a megnyilatkozásnak.

„A befogadó a »felszínen« kezd, magával a szöveg közreadott formájával, és »lefelé« halad a »mélyebb« fázisok irányában. A szövegfelszín lineáris szósorozatát nyelvtani függőségekbe ELEMZI (*parse*)... Ezen függőségek elemei azok a kifejezések, amelyek fogalmakat és viszonyokat AKTIVIZÁLNAK a befogadó elméjében – ezt a fázist FOGALOMVISSZANYERÉSNEK nevezhet-jük...” (de Beaugrande, Dressler 2000: 69–70, nem az én kiemelésem).

Ezek alapján mondhatjuk, hogy a fordító pont fordítva járja be azt az utat, amelyet rekonstru-álni törekszik.

### 2.4. A partikula fordítása

Interakciós mondatzó (társalgásszervező és –jelölő: [szóval])

### 5.2.3. Felkiáltásban

(3a) 無事だったのねえ！！ (Kisimoto 182/6)

[Budzsi datta no né.]

(3b) **Hát** életben vagy! (Vida 182/6)

#### 3.1. Kontextus

Naruto, Szaszuke és Szakura a gyakorlótéren Kakasival harcolnak. Szaszukét mozgásképtelenné tette Kakasi technikája. Szakura így talál rá, és örvendezik, hogy még így sem lett komolyabb baja a fiúnak.

#### 3.2. Művelet

##### 3.2.1. Típusa

Grammatikai áthelyezés

##### 3.2.2. Jellege

(semleges)

#### 3.3. Magyarázat

A *ne* partikula jelen esetben meglepetés (érzelem) és burkolt (implicit) nyomatékosítás (vö. Kiss Sándorné Székely 2001: 397–8) értelemben használatos. „... ÉRTELEMNEK (egy kifejezés értelmének) nevezhetjük azt az ismeretet, amelyet egy adott szövegben előforduló kifejezés valóságosan (aktuálisan) közvetít.” (de Beaugrande, Dressler 2000: 120, nem az én kiemelésem).

#### 3.4. A partikula fordítása

Modális-pragmatikai partikula (árnyaló: [hát])

### 5.2.4. Megnyilatkozásközi helyzetben

(4a) これで一人前だね オレ達！！ (Kisimoto 21/3)

[Korede icsinyin-mae da ne, ore-tacsi.]

(4b) **Ugye** megmondtam, hogy sikerülni fog! (Vida 21/3)

#### 4.1. Kontextus

Az iskola tanulói örvendeznek, hiszen átmentek a nindzsa-vizsgán. A nagy zsvajból a szemléltetett példát hallani ki.

#### 4.2. Művelet

##### 4.2.1. Típusa

Grammatikai áthelyezés

##### 4.2.2. Szófaja

(semleges)

#### 4.3. Magyarázat

A „Na, ez a felnőtttség, barátaim!” nyilatkozat nem helytálló jelen esetben, mert nem reflektál a beszédshituációra – nem *helyzetszerű* (vö. de Beaugrande, Dressler 2000: 211).

„... az ismeretek és a jelentések felettébb érzékenyek a **szövegkörnyezetre**, amelyben felbukkanak. ... A szöveg által aktivizált fogalmak és viszonyok összerendezését alapján véve ... PROBLÉMA MEGOLDÁSKént képzelhetjük el. .... a szöveghasználóknak ezeket összekötő útvonalalakzatot kell felépíteniük ahhoz, hogy SZÖVEGVILÁG ... jöjjön létre belőlük... Olyan tényezőket is figyelembe kell vennünk, mint (a) mennyi ismeret közös vagy adódik át a résztvevők között...” (de Beaugrande, Dressler 2000: 131, 183; nem az én kiemelésem).

Minden nindzsa-tanonc tudja, hogy a vizsga teljesítése egyet jelent a „felnöttséggel”, tehát nem fogják megkérdezni egymástól, hogy „ez az, ugye?”, hanem, mint a fordításban, nyomatékosítják a mondanivalójukat örömben.

#### 4.4. A partikula fordítása

Modális-pragmatikai partikula (modális alapértékjelölő [ugye])

##### 5.2.5. Az átváltások táblái

Először (1–3. ÁBRA) a mikro-analízis eredményeképpen kapott adatokat közöljük táblázat formájában. Tizenhét *ne* partikulát tartalmazó mondat került vizsgálatra. Összesen tizenhét *ne* partikulát tartalmaz a szöveg.

Az első ábrából megtudhatjuk, hogy a fordító alig élt (1–2) áthelyezéssel vagy cserével – felbontással egyáltalán nem. Kiderül azonban, hogy az esetek többségében grammatikai kihagyással (9) történt a *ne* partikula fordítása.

##### 1. ÁBRA<sup>60</sup>

A *ne* partikula előfordulásai (*Naruto*)

|                                        |              | Mondattípus |    |   |     |   |
|----------------------------------------|--------------|-------------|----|---|-----|---|
|                                        |              | A           | Fe | K | Fsz | O |
| Szempontok                             |              |             |    |   |     |   |
| Tokenek                                |              | 7           | 7  | 4 | -   | - |
| Átváltási művelet                      | FEL          | -           | -  | - | -   | - |
|                                        | KI           | 4           | 4  | 1 | -   | - |
|                                        | ÁT           | 2           | 1  | 1 | -   | - |
|                                        | CSERE        | 1           | 2  | 2 | -   | - |
| Összes <sup>61</sup> átváltási művelet |              | 7           | 7  | 4 | -   | - |
| Átv. műv. a fordító szempontjából      | Implicitáció | 4           | 4  | 1 | -   | - |
|                                        | Explicitáció | -           | -  | - | -   | - |

<sup>60</sup> Jelmagyarázat: A = állítás; Fe = felkiáltás; K = kérdés; Fsz = felszólítás; O = óhajtás; FEL = gr. felbontás; KI = gr. kihagyás; ÁT = gr. áthelyezés; CSERE = gr. csere; INTER = megnyilatkozásközi (partikula); IMP = implicitáció; EXP = explicitáció.

<sup>61</sup> A mikro-analízisben számítottakra vonatkozik, tehát 18 mondatra és 18 partikulára.

A második ábrában megtaláljuk, hogy a fordítók milyen magyar megfelelőket rendeltek a *ne* partikulához az egyes mondat típusokban. Az átváltási műveleteket is feltüntettük mellettük, azok számával együtt.

## 2. ÁBRA

A *ne* partikula fordítása (*Naruto*)

| Mondat     |       | Szempontok           |                                                     |
|------------|-------|----------------------|-----------------------------------------------------|
| Típus      | Token | Magyar megfelelő     | Átváltási művelet                                   |
| Állítás    | 7     | csak; szóval; elég   | Grammatikai áthelyezés (2)<br>Grammatikai csere (1) |
| Felkiáltás | 7     | hé; szóval; hát      | Grammatikai áthelyezés (1)<br>Grammatikai csere (2) |
| Kérdés     | 4     | ugye; szóval; mintha | Grammatikai áthelyezés (1)<br>Grammatikai csere (2) |

A harmadik ábra a *ne* partikulával kapcsolatos átváltásokat, és az egész szövegben előforduló, többi partikulára irányuló átváltásokat is tartalmazza.

A *ne* partikulát egyszer sem fordították felbontással. A kihagyás művelete fordul elő a legtöbbször (9), akárcsak szövegszinten (151). Jelentős még a cserék száma (5) az összes cseréhez képest nézve (49).

## 3. ÁBRA

A *ne* partikula fordítása átváltási műveletekkel (*Naruto*)

|                 | Átváltási művelet |     |    |       |
|-----------------|-------------------|-----|----|-------|
|                 | FEL               | KI  | ÁT | CSERE |
| Token           | -                 | 9   | 4  | 5     |
| Össz. átv. műv. | 9                 | 151 | 53 | 49    |

### 5.3. A *jo* partikula fordítása

Kivételes módon öt beszédhelyzetben (5–9) közölhetjük a partikula fordítását, továbbra is egy-egy kiemelt szövegrészlettel és három táblázattal (4–6. ÁBRA) szemléltetve azt.

#### 5.3.1. Állításban

(5a) 優秀な方で人の気がひけなかったからよ (Kisimoto 39/3)

[Júsú na hó de hito no ki ga hikenakatta kara jo.]

(5b) Mert **pusztán** a képességeim miatt **soha** nem vettek volna észre. (Vida 39/3)

#### 5.1. Kontextus

Iruka-szenszei elmeséli Narutónak, milyen volt a gyermekkkora, és hogy mennyire hasonlítanak ők ketten.

## 5.2. Művelet

## 5.2.1. Típusa

Grammatikai felbontás

## 5.2.2. Jellege

(explicitáció)

## 5.3. Magyarázat

A *jo* mondatbeli szerepe: gyenge indulat, meggyőződés, nyomatékosítás (Kiss Sándorné Székely 2001: 399). Tehát a [pusztán] szóval nyomatékosította a mondandóját. De miért volt szükség a [soha] szóra?

„Az irodalmi fordításban... fontos szerepe van... a ki nem fejtett asszociatív jelentéseknek... Mivel a célnyelvi közönség kognitív környezete más, az irodalmi mű fordítása nem lehet ekvivalens az eredetivel, csak optimálisan hasonló” (Gutt 1991, idézi Heltai 2008: 9). Tehát ezzel magyarázható a fordító választása, az explicitáció, hiszen a magyar olvasónak ’eredetibbnek’ hat, ha eltűnzünk bizonyos dolgokat.

## 5.4. A partikula fordítása

Viszonyító partikula (rémakiemelő: [pusztán])

Formális-időhatározó, rémakiemelő-partikula szerepben [soha]

5.3.2. *Kérdésben*

(6a) どんな掟なんだよ? (Kisimoto 34/7)

[Donna okite na n da jo?]

(6b) Miféle... szabály az? (Vida 34/7)

## 6.1. Kontextus

Kiderül, hogy Mizuki-szenszei átverte Narutót. Mi több, éppen a falu féltve őrzött titkát kényszerül megosztani. Naruto, aki erről nem tud, ledöbbenve kérdezi a tanárt.

## 6.2. Művelet

## 6.2.1. Típusa

Grammatikai kihagyás

## 6.2.2. Jellege

(implicitáció)

## 6.3. Magyarázat

... a legújabb kutatások szerint (Tirkkonen-Condit 2005, Englund Dimitrova 2005, Mossop és mások 2005, Englund Dimitrova 2007, Tirkkonen-Condit és mások megjelenés alatt, idézi Heltai 2008: 9–10) a fordítás egyik alapvető stratégiája a szó szerinti fordítás: a fordítók először mindig a szó szerinti fordítást próbálják alkalmazni, mivel ez igényli a legkevesebb erőfeszítést (ibid.).

A fordító azonban nem alkalmazta ezt a látszólag evidens műveletet, hanem kihagyta a kérdésből a partikulát. Feltehetőleg úgy vélte, hogy a szituációnak *jobban* megfelelő kérdőszó

(milyen vs. miféle) kiválasztása elég a (célnyelvi) nyilatkozat (forrásnyelvi) kommunikatív relevanciájához.

#### 6.4. A partikula fordítása

[Ø] (kérdőszó informálisabb jellegű változata)

#### 5.3.3. Felkiáltásban

(7a) 別にいいよ…家に帰ったって誰もいねえーしよ！ (Kisimoto 15/4)

[*Becu ni í jo... Ie ni kaetta tte daremo iné si jo.*]

(7b) Kit érdekel... úgysincs kihez<sup>62</sup> hazamennem. (Vida 15/4)

#### 7.1. Kontextus

Naruto elcsúfította a Hokagék, a falu főnindzsáinak szobrát, ezért büntetésből neki kell tisztára törölnie őket. Iruka-szenszei öröködik felette, és emlékezteti rá a főhőst, hogy amíg nincs kész, addig nem mehet haza. Erre Naruto, némi fájdalommal a hangjában, így vág vissza.

#### 7.2. Művelet

##### 7.2.1. Típusa

Grammatikai kihagyás

##### 7.2.2. Jellege

(implicitáció)

#### 7.3. Magyarázat

Noda (2006) szerint a *jo* akkor használatos, ha a beszélő biztos benne, hogy a megnyilatkozásban közölt információ hasznos lesz a beszédpartner számára.<sup>63</sup> Kis absztrakcióval valóban „előnyösnek” mondhatjuk a példában szerepelteket is, Irukára nézve – értsd: a megnyilatkozás után valószínűleg jobban átérzi Naruto helyzetét, így visszább vesz a szigorú modorából.

A példa fordítástechnikai vonzatát tekintve pedig, Heltai (2008: 14) kutatása alátámasztja azt a nézetet, hogy az irodalmi fordításban a fordítók gyakrabban térnek el a szó szerinti megfeleltetéstől, mint a szakfordítók. A példánk is jól illusztrálja ezt a jelenséget, hiszen az első partikula fordítása ’kimaradt’, és a második sem igazán megragadható, mint azt később látni fogjuk (ld. ’[7.4.2.] »Szófaja«’). Egyébként szituatíve ekvivalens nyilatkozatokról van szó mind a két szöveg tekintetében.

#### 7.4. A partikula fordítása

[Ø]

<sup>62</sup> Azért lett aláhúzva, mert nem sorolható be egyértelműen a grammatikai csere művelete alá, hiszen a *daremo inai* (’senki se nincs’) fordításaként értelmezhető elsősorban, s nem a *jo* partikulájaként.

<sup>63</sup> Emellett az egymás után való sokszori használata tolakodó, alkalmatlankodó helyzetbe hozza a beszélőt (Noda 2006).

#### 5.3.4. Felszólításban

(8a) 見てみろよあれ…… (Kisimoto 10/4)

[Mitemiro jo are…]

(8b) **Most** nézd meg… (Vida 10/4)

#### 8.1. Kontextus

Naruto éppen a Hokagék szobrát festi tele mindenféle csúfságokkal. A falu lakói most vették észre, és felháborodva vágnak hozzá minden gondolatot, amely eszükbe jut. Az idézett példa a falulakók egyikétől származik.

#### 8.2. Művelet

##### 8.2.1. Típusa

Grammatikai csere

##### 8.2.2. Jellege

(semleges)

#### 8.3. Magyarázat

„A japán nyelv szintaktikailag az ún. SOV típusú nyelvek közé tartozik” (Máté 2009: 194) mint tudjuk, a példánkban azonban a mutató névmás nemhogy az ige (V, *verb*) után jön, hanem egyenest a zárópartikula után, amely mögött elméletileg nem állhat más. A magyarban nem kell így „megcsavarni” a szórendet, elég a [most] határozószó beékelése a mondatba. Ha a fordító mégis felcserélte volna a szórendet, akkor a forrásnyelvire jellemző szövegépítési sajátosságot vitt volna át a célnyelvbe („*discourse transfer*”, Toury 1986), ami megváltoztatja a célnyelvi szöveg mondatszerkesztési sajátosságait („kvázi helyesség”, Klaudy 1987) (idézi mindkettejüket Klaudy 2007: 145–6).

#### 8.4. A partikula fordítása

Időhatározó [most]

#### 5.3.5. Megnyilatkozásközi helyzetben

A tanulmányokban nem igazán olvashatunk a szóban forgó esetről. Ennek ellenére számos alkalommal történt, hogy megnyilatkozásközi helyzetben szerepelt a *jo* (és más)<sup>64</sup> partikula is.

(9a) いいかげんにしなさいよナルト！！ (Kisimoto 95/6)

[Í kagen ni sinaszai joNaruto!!]

(9b) Állj **már** le, Naruto!! (Vida 95/6)

<sup>64</sup> Például a *sza* és *na* partikulák.

### 9.1. Kontextus

Iruka-szenszei az imént ismertette a diákokkal, ki melyik csapatba kerül majd. Naruto természetesen elégedetlen a besorolással, és hangot is ad sérelmének. Iruka-szenszei a sok vita után, már végső kimerülésében csak magában mormogja a példaként szerepeltetett mondatot.

### 9.2. Művelet

#### 9.2.1. Típusa

Grammatikai áthelyezés

#### 9.2.2. Jellege

(semleges)

### 9.3. Magyarázat

A forrásnyelvi szövegben megfogalmazott nyilatkozat úgy hangozna magyarul, hogy „Viselkedj már, kérlek, Naruto!”, némi auktoritási felhanggal.

Joggal adódik tehát a kérdés (amelyet már többen meg is fogalmaztak (Szili, 2004, idézi Somodi 2009b: 215), miszerint a fordító az eredeti (forrásnyelvi) megnyilatkozáshoz ragaszkodik-e, vagy alkalmazzon egy erősebb/gyengébb stratégiát, amelyet hasonló beszédhelyzetben egy magyar anyanyelvi beszélő alkalmazna. (*ibid.* 215–6).

Jelen esetben „erősebb” és célnyelvi stratégiát alkalmazott a fordító.

### 9.4. A partikula fordítása

Modális-pragmatikai partikula (árnyaló: [már])

#### 5.3.6. Az átváltások táblái

A mikro-analízis eredményeképp kapott adatokat az alábbi három táblában (4–6. ÁBRA) foglaljuk össze. A szövegben összesen 64 *jo* partikula fordult elő, ebből 22 került vizsgálatra.<sup>65</sup>

Ami talán elsőre szembetűnik a negyedik ábrán, hogy rendkívül sok kihagyást találunk (13), míg az explicitációk száma csak négy, akárcsak a felbontásoknak és cseréknek.

#### 4. ÁBRA.

A *jo* partikula előfordulásai (*Naruto*)

| Szempontok                             |       | Mondattípus |    |   |     |   |
|----------------------------------------|-------|-------------|----|---|-----|---|
|                                        |       | A           | Fe | K | Fsz | O |
| Tokenek                                |       | 7           | 14 | - | 1   | - |
| Átváltási művelet                      | FEL   | 1           | 3  | - | -   | - |
|                                        | KI    | 3           | 10 | - | -   | - |
|                                        | ÁT    | 1           | -  | - | -   | - |
|                                        | CSERE | 2           | 1  | - | 1   | - |
| Összes <sup>66</sup> átváltási művelet |       | 7           | 14 | - | 1   | - |

<sup>65</sup> Azért huszonkettő, mert a szövegben csak 18 *ne* partikula szerepelt, ezért így kompenzáljuk a hiányt.

<sup>66</sup> A mikro-analízisben számítottakra vonatkozik, tehát 22 mondatra és 22 partikulára.

|                                   |              |   |    |   |   |   |
|-----------------------------------|--------------|---|----|---|---|---|
| Átv. műv. a fordító szempontjából | Implicitáció | 3 | 10 | - | - | - |
|                                   | Explicitáció | 1 | 3  | - | - | - |

Az ötödik ábrában megtaláljuk, hogy a fordítók milyen magyar megfelelőket rendeltek a *jo* partikulához az egyes mondattípusokban. Az átváltási műveleteket is feltüntettük mellettük, azok számával együtt.

## 5. ÁBRA

### A *jo* partikula fordítása (*Naruto*)

| Mondat      |       | Szempontok                                        |                                                                                  |
|-------------|-------|---------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|
| Típus       | Token | Magyar megfelelő                                  | Átváltási művelet                                                                |
| Állítás     | 7     | igen; de; [pusztán...soha]; pedig                 | Grammatikai felbontás (1)<br>Grammatikai áthelyezés (1)<br>Grammatikai csere (2) |
|             |       |                                                   |                                                                                  |
| Felkiáltás  | 14    | úgysincs; [na ne már]; [ja, és...is]; [tudod mit] | Grammatikai felbontás (3)<br>Grammatikai csere (1)                               |
|             |       |                                                   |                                                                                  |
| Felszólítás | 1     | most                                              | Grammatikai csere (1)                                                            |

A hatodik ábra a *jo* partikulával kapcsolatos átváltásokat, és az egész szövegben előforduló, többi partikulára irányuló átváltásokat is tartalmazza.

Az összes átváltást nézve soknak mondható a négy felbontás, míg az áthelyezések (16) és cserék (11) száma csak kevésnek a kihagyásokhoz képest (33).

## 6. ÁBRA

### A *jo* partikula fordítása átváltási műveletekkel (*Naruto*)

|                 | Átváltási művelet |     |    |       |
|-----------------|-------------------|-----|----|-------|
|                 | FEL               | KI  | ÁT | CSERE |
| Token           | 4                 | 33  | 16 | 11    |
| Össz. átv. műv. | 9                 | 151 | 53 | 49    |

### 5.4. Kompenzáció

A *Naruto* fordításában bőven volt példa kompenzálásra. Néhány ilyen esetet veszünk szemügyre a következő négy mondatban (10–13).

A példákra általánosan jellemző az, hogy a fordító, a szó szoros értelmében, kihagyta a partikula fordítását, ám a mondat más részein, akár az egész mondat átrendezésével érzékeltette a forrásnyelviben megfogalmazott kommunikatív sémákat.

(10a) んでよ ! (Kisimoto 17/5)

[*n de jo*!]

(10b) (És az összes eddigit túl fogom szárnyalni!) (Vida 17/5)

Megj.: *Ndejo* – úgy van; biztosan

(11a) ...ナルト...あんたね... (Kisimoto 93/1)

[*Naruto...Anta ne...*]

(11b) (Most betelt a pohár) (Vida 93/1)

Megj.: *Anta* – te; lefokozó

(12a) 何だってばよ ! ! ! (Kisimoto 67/1)

[*Nan da tteba jo!!!*]

(12b) Mit (*sic*) a frászt akarsz tőlem? (Vida 67/1)

Megj.: *Nanda?* – Mi az?

A fordító idiomatikusabb kifejezést használ, és emelett visszaadja a Naruto beszédére jellemző jegyeket is (tehát a *ttebajo* zárópartikulát).

(13a) お前うざいよ (Kisimoto 105/5)

[*O-mae uzai jo.*]

(13b) Fogalmad sincs, mennyire idegesítő vagy. (Vida 105/5)

A fordító ismét idiomatikusabb kifejezést választ, s nyomatékosítja (explicitálja) is a szereplő mondanivalóját a mondat eleji betoldással.

## 5.5. Összefoglalás

Végül összegezzük a szöveg valamennyi átváltását, s adatait a következő négy táblázat (7–10) segítségével. A hetedik ábrából megtudhatjuk, hogyan (i) aránylik a *ne* és *jo* átváltása az összes átváltáshoz; (ii) aránylanak az egyes átváltási műveletek az összes elvégzett átváltási művelethez.

Láthatjuk, hogy az átváltási műveletek tetemes részét a grammatikai kihagyás (151) teszi ki. Az összes átváltások csupán 40%-a járt áthelyezéssel vagy cserével. A *ne* és *jo* partikulák fordítása azonban 44%-ban felbontással, 37%-ban áthelyezéssel és 33%-ban cserével történt. Ezzel szemben csak 28%-ra nő a kihagyások száma.

## 7. ÁBRA

Az összes átváltási művelet (*Naruto*)

| Szempontok                      | Átváltási műveletek |     |     |       | Token |
|---------------------------------|---------------------|-----|-----|-------|-------|
|                                 | FEL                 | KI  | ÁT  | CSERE |       |
| <i>Ne</i>                       | -                   | 9   | 4   | 5     | 18    |
| <i>Jo</i>                       | 4                   | 33  | 16  | 11    | 64    |
| Összesen                        | 9                   | 151 | 53  | 49    | 262   |
| <i>Ne</i> és <i>Jo</i> / Összes | 44%                 | 28% | 37% | 33%   | 31%   |
| Átv. műv./Összes                | 3%                  | 58% | 20% | 19%   | -     |

A nyolcadik ábrából kiderül, hogy az egyes mondattípusok, milyen mennyiségben fordultak elő a szövegben, valamint, melyik mondattípus, hogyan aránylik az összes mondathoz. A partikulák, így az átváltások száma is, nyolccal több, mint az összes mondaté – ez azzal magyarázható, hogy negyvenöt megnyilatkozásközi partikulával volt dolgunk a szövegben, amelyek nem mindig számítottak külön mondatnak.

Toronymagasan vezet a felkiáltó mondattípus (62%), utána pedig a második helyen az állító mondatok következnek (22%).

## 8. ÁBRA

A mondattípusok megoszlása (*Naruto*)

|              | Mondattípus |    |     |     |     | Összesen |           |           |
|--------------|-------------|----|-----|-----|-----|----------|-----------|-----------|
|              | A           | O  | K   | Fe  | Fsz | Mondat   | Partikula | Átv. műv. |
| Token        | 56          | 4  | 28  | 157 | 9   | 254      | 262       | 262       |
| Mondat/típus | 22%         | 1% | 11% | 62% | 4%  | -        |           |           |

A kilencedik ábra feltünteti a szövegben található összes partikulát, azok mennyiségével és megnyilatkozásbeli előfordulásának számával együtt. Összesen 262 partikulát számol a táblázat.

A legtöbb partikula-előfordulást a *jo* számol (64). Figyelemreméltó még a *na* (46) és a *sza* (37) nagymértékű felbukkanása a szövegben. Ezek mellett a *zo* (29) és a *ttebajo* (26) számadatai jelentősek még.

Említésre méltó még a *sza* megnyilatkozásközi előfordulása (29). Ezzel együtt 45 megnyilatkozásközi partikulát számolunk a szövegben.

## 9. ÁBRA

A zárópartikulák előfordulása (*Naruto*)

a)

|       | Zárópartikula <sup>67</sup> |             |             |             |             |                           |                         |           |                          |
|-------|-----------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------------------|-------------------------|-----------|--------------------------|
|       | <i>Jo</i>                   | <i>Joka</i> | <i>Jona</i> | <i>Jone</i> | <i>Kajo</i> | <i>Kana</i> <sup>68</sup> | <i>Na</i> <sup>69</sup> | <i>Ne</i> | <i>Sza</i> <sup>70</sup> |
| Token | 64                          | 1           | 2           | 1           | 5           | 15                        | 46                      | 18        | 37                       |
| INTER | 5                           | -           | -           | 1           | -           | 1                         | 1                       | 6         | 29                       |

b)

|       | Zárópartikula |                |           |             |               |             |                         |                         |
|-------|---------------|----------------|-----------|-------------|---------------|-------------|-------------------------|-------------------------|
|       | <i>Tteba</i>  | <i>Ttebajo</i> | <i>Va</i> | <i>Vajo</i> | <i>Vajone</i> | <i>Vane</i> | <i>Ze</i> <sup>71</sup> | <i>Zo</i> <sup>72</sup> |
| Token | 1             | 26             | 5         | 5           | 2             | 1           | 4                       | 29                      |
| INTER | 1             | -              | -         | 1           | -             | -           | -                       | -                       |

A tizedik táblában a fordítói stratégiát mértük fel. Az ábra a *ne* és *jo* partikulák, és az egész szöveg implicit illetve explicit átváltásainak számát és százalékos adatait mutatja.

A szöveg majd 60%-ra a kihagyás a jellemző. Az explicitációk száma elenyészően kevés (3% és 6%). A *ne* és *jo* partikuláknál való fordítás esetén is körülbelül fele-fele arányban implicitációval találkozunk, míg explicitációval vagy csekély mértékben (6%) vagy egyáltalán nem.

## 10. ÁBRA

Implicitáció vs. explicitáció (*Naruto*)

| Szempontok       |           | Típus    |          | Token | Átlag |     |
|------------------|-----------|----------|----------|-------|-------|-----|
|                  |           | Implicit | Explicit |       | IMP   | EXP |
| Partikulák       | <i>Ne</i> | 9        | -        | 18    | 50%   | 0%  |
|                  | <i>Jo</i> | 33       | 4        | 64    | 51%   | 6%  |
| Összes átv. műv. |           | 151      | 9        | 262   | 58%   | 3%  |

Az ezidáig tárgyalt adatok alapján megállapíthatjuk a főbb tendenciákat a japán zárópartikulák magyarra való fordítása esetén. A kutatás összegzésekképpen, az alábbiakban felsoroljuk az egyes szövegekre jellemző tendenciákat (1–2), végül pedig a két szöveget egybevéve tekintjük át a partikulák fordításának jellegzetességeit (3).

<sup>67</sup> Általában a zárópartikulákról ld. Kavashima 2009; Chino 1991, 2005; Szuzuki, Hajasi *et al.* 1994; Macumura 1995: 599–684; Shirane 2005: 209–253; Martin 2003: 914–958; Kiss Sándorné Székely 2008: 414.

<sup>68</sup> A *kana* partikula funkciójáról bővebben ld. Kawashima 2009: 52–3.

<sup>69</sup> A *na* partikula funkciójáról bővebben ld. Chino 2005: 170.

<sup>70</sup> A *sza* partikula funkciójáról bővebben ld. Chino 2005: 167, Kawashima 2009: 177–8.

<sup>71</sup> A *ze* partikula funkciójáról bővebben ld. Macumura 1995: 671–2, Kamiya 2003: 155, Chino 1991: 143; Kawashima 2009: 257–8; Fukao 2006: 140.

<sup>72</sup> A *zo* partikula funkciójáról bővebben ld. Shirane 2005: 209; Kamiya 2003: 155; Chino 1991: 143–4; Kawashima 258; Fukao 2006 140.

**A Naruto fordítása alapján tehát****(A) a *ne* zárópartikula**

|       |                                                                                |
|-------|--------------------------------------------------------------------------------|
| (i)   | állításban és felkiáltásban is jellemző, elvétve kérdésben is előfordul        |
| (ii)  | legtöbbször kihagyással fordítják                                              |
| (iii) | az esetek felében partikulával vagymás szófajú szóval adják vissza fordításban |
| (iv)  | az implicitáció jellemzi                                                       |

**(B) a *jo* zárópartikula**

|       |                                                                                                                                       |
|-------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| (i)   | felkiáltásban jellemző                                                                                                                |
| (ii)  | főleg kihagyással jár                                                                                                                 |
| (iii) | az esetek felében partikulával vagy (a) partikula és más szófajú szó kombinációjával; (b) más szófajú szóval adják vissza fordításban |
| (iv)  | az implicitáció jellemzi                                                                                                              |
| (v)   | fordul elő a legtöbbször a szövegben                                                                                                  |

**(C) általánosságban a zárópartikulák**

|       |                                                                             |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------|
| (i)   | dominánsan felkiáltásban fordulnak elő                                      |
| (ii)  | dominánsan kihagyással jár a fordításuk                                     |
| (iii) | fele-fele arányban „tisztán” partikulával vagy más szófajú szóval fordítják |
| (iv)  | döntően implicitációval jár                                                 |

## 6. FEJEZET

### A konklúzió

Jelen kutatásban választ kaptunk arra, hogyan fordíthatóak a japán zárópartikulák magyarra, mind művelet, mind szófaj szerinti bontásban (‘[4.1] »1ab«’).<sup>73</sup> A zárópartikulák bár nem feleltethetők meg teljes mértékben a magyar modális-pragmatikai partikulákkal (‘[4.1] »2«’),<sup>74</sup> az tisztán kivehető, hogy legtöbbször árnyaló- és rémakiemelő partikulával és interakciós mondatszóval történt a megfeleltetés; amely szófajokról bebizonyosodott, hogy közel állnak funkció tekintetében a zárópartikulákhoz (‘[4.1] »3ab«’).

Meglepően sok kihagyással találkoztunk a szöveg elemzése során (‘[4.1] »4a«’),<sup>75</sup> ez azonban nem jelenti szükségképpen azt, hogy kevésbé pontos a fordítás – épp ellenkezőleg: a fordító azért élt ezzel a stratégiával, mert ahhoz, hogy a magyar olvasó számára koherens nyelvi jelenséggel szolgáljon, a beszédhelyzet különböző tényezői megkövetelték ezt a műveletet. Általánosan elmondható, hogy nem mindig az ekvivalencia szinteknek megfelelően történik a fordítás, a fordítók mindig az adott szituációnak megfelelően interpretálják az adott szöveget (vö. Klaudy 2006: 82–5).

Tehát, akármennyire is ellentmondás, nem lett kevesebb ez által a fordítás, inkább csak nem egészen explicit: sokat bízott a fordító a befogadó közönségre, amely a manga műfajából kiindulva nem hiba, hiszen a vizuális elemek sok nem verbális elemet közvetítenek már eleve az olvasónak, ezért nem követeli meg a szöveg a túlzott „magyarázkodást”, explicitiséget.<sup>76</sup>

Az előbbiektől eltekintve, a fordító hűen visszaadta az egyéni beszéd-sajátosságokat, amikor pedig a szöveg lehetőséget adott rá, akkor megfelelő mértékben dúsította (kompenzáció), adaptálta az adott szövegrészletet, hogy a célnyelvi olvasó számára adekváttá váljon az (‘[4.1] »4b«’).

<sup>73</sup> A ‘[3.] »módszertan«’ c. fejezet kapcsolódó tartalmát zárójelben tüntetjük fel.

<sup>74</sup> „... a funkciók hasonlósága tehát egyáltalán nem jelenti azt, hogy az egyik szófaji csoport képviselőit a funkcióiban hasonló másik csoport képviselőivel váltjuk fel a fordítás során.” (Nagy 2009: 35).

<sup>75</sup> Ez lehet az egyik ok, amiért „... a fordítást gyakran mint »derivatív« (származtatott), »másodlagos« vagy »alacsonyabb rendű« tevékenységet bélyegzik meg...” (Jakobsen 1993: 155, idézi Károly 2007: 34).

<sup>76</sup> „A veszteség minden fordítási művelet inherens és elkerülhetetlen velejárója, ezt tudomásul kell venni és egy fordítást így kell elfogadni, értékelni.” (Albert:2001: 51).

Összességében elmondható tehát, hogy megmaradt a partikulák funkciója a fordítások során; még akkor is, ha esetleg látszólag, vagy ténylegesen el is maradt a szó szerinti fordításuk.<sup>77</sup> Ilyenkor a célnyelvi mondatstruktúra már eleve adekvát módon implikálja a forrásnyelvi szövegben megfogalmazott kommunikatív dimenziót, tehát azt is mondhatnánk, hogy akár redundánsnak is tűnhetett volna olykor, ha a fordító nem kihagyással él, hanem lexikával adja vissza a forrásnyelvi szó értelmét. „*A fordítónak mint hivatásos nyelvi közvetítőnek célja a kommunikáció megteremtése két különböző nyelven beszélő nyelvközösség között...*” (Klaudy 1997: 379).

### 6.1. A hipotézisek

Az első hipotézisünk nem igazolódott be maradéktalanul, hiszen a kihagyás művelete volt domináns a fordítások során.<sup>78</sup> Kimutatható azonban, hogy a második legtöbb átváltás áthelyezéssel és cserével történt, amely műveleteket until a szórend megváltoztatása jellemez, *i.e.* a partikulák illetve más szófajú szavak (például indulatszó) beljebb csúsztak a fordítás során (‘[4.2] »1a«’). Legkevésbé volt jellemző, hogy a zárópartikulák inkorporálódnak, azaz felbon-tással fordítják őket (‘[4.2] »1b«’).

A második, és részben a harmadik hipotézis is igaznak mondható a szövegek egészét tekintve, hiszen a kihagyások domináltak a fordításokban (‘[4.2] »2–3«’). Azt azonban nem állíthatjuk, hogy veszteséggel járt a fordítás,<sup>79</sup> hiszen, mint arra korábban rámutattunk, olykor a mondat struktúrája, implikaturája már eleve adekvát a befogadó számára, nincs szükség feltétlenül arra, hogy partikulát toldjunk be a mondatba – néha ez szintaktikai problémákba is ütközik.

Érdekességgépp megemlíten-dő, hogy egy másik hasonló kutatás<sup>80</sup> eredményeihez képest a *Narutó*ban rendkívüli mód megnövekedett az implicitáció mértéke, továbbá a *na* (majd kétszerese) és *sza* partikulák száma is. Ez utóbbi jelenségnek szociolingvisztikai vetülete van, mégpedig a női nem is elkezdte használni a fundamentálisan férfiasnak tartott *na* és *sza* partikulát – sőt, olykor a *ze*, *zo* partikula is előfordul női beszédben!<sup>81</sup>

<sup>77</sup> Amely egyébként „kvázi helyesség”-hez vezethet sokszor (vö. Klaudy 2006: 66).

<sup>78</sup> „*Ha fordítás tényleg betű szerint, wörtlich, azaz szóról szóra követi az eredetit, akkor elvész a jelentés... az eredmény emészthetetlen, fölbomlik a mondat.... A jelentés azonban akkor is felbomlik, ha a fordító a szintaxist követi szó szerint, wörtlich*” (Man 1994: 77, idézi Albert 2003: 47).

<sup>79</sup> Somodi (2009a: 70, 80) kutatási eredményével részben megegyezően.

<sup>80</sup> Kaba Ariel. *A partikula nem partikuláris! A ne és jo zárópartikulák fordítási lehetőségeinek vizsgálata.* L’Harmattan. (megjelenés alatt).

<sup>81</sup> Maeda 1960: 110. Ennek ellenpéldája, amikor idősebb korú férfiak az alapvetően nőies *va* partikulát használják (Martin 2003: 920; Ide – Yoshida 1999: 463–6).

## 6.2. Kitekintés

Jelen kutatás olyan fordításokat vizsgált, amelyekben az eredeti nyelvi rendszerében olyan kategória áll, amely nem létezik, vagy legalábbis nem ugyanolyan módon adott a célnyelvben.

Namármost érdemes volna kutatni, hogy a japán, hogyan lép interakcióba a fordítás során egy olyan nyelvvel, mint például a kínai, amelyben létezik a zárópartikulák nyelvtani kategóriája.

Ebből, szinte generatív módon következően egy másik felvetés: a japán egy IE nyelvvel való interakciója, például japán–angol/német/francia, is izgalmas fejtegetésekre adna lehetőséget. Jelen dolgozat írása során is felmerült, hogy még egy nyelvet (angol) a kutatás témájává tegyünk, de ez a keretek miatt nem volt lehetséges. Ettől eltekintve továbbra is kutatásra érdemes témának tartjuk egy japán forrásnyelvi szöveg több célnyelvi változatának összevetését.

Továbbá érdekes lenne olyan fordítások szövegét megvizsgálni, amelyekben nem eredetiből, hanem egy közvetítő nyelv szövege alapján készült a fordítás. A fő kérdés így az volna, hogy megragadható-e még így is a partikulák eredeti funkciója, tehát a közvetítő nyelvre való fordítás során milyen mélységben, elég adekvát módon adaptálták a szöveget, hogy egy további fordítás alapjául szolgálhasson?

## Bibliográfia

### Irodalom

- A magyar nyelv rendszere*. 1846. Buda: Magyar Tudós Társaság.
- Albert S. 2001. A fordítás paradoxonjai. In: Andor József, Szűcs Tibor, Terts István (szerk.) 2001. *Színes eszmék nem alszanak...* Szépe György 70. születésnapjára. Pécs: Lingua Franca Csoport. 44–53.
- Albert S. 2003. *Fordítás és filozófia*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XVII.)
- Albert S. 2005. Lefordíthatók-e a beszéd szupraszegmentális elemei? In: Dobos Cs., Kis Á., Lengyel Zs., Székely G., Tóth Sz. (szerk.) 2005. „*Mindent fordítunk, és mindenki fordít*”. Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben. Bicske: SZAK Kiadó. 17–22.
- Albert S. 2011. „*A fővényre épített ház*”. A fordításelméletek tudomány- és nyelvfilozófiai alapjai. Budapest: Áron Kiadó.
- Baker, M. 1992. *In other words*. A coursebook on translation. Abingdon: Routledge.
- Bastin, G. L. 2009. Adaptation. In: Baker, M. és Saldanha, G. (eds.) 2009. *Routledge encyclopedia of translation studies*. Abingdon: Routledge. 3–5.
- Beaugrande, R. de, Dressler, W. 2000. *Bevezetés a szövegnyelvészetbe*. Budapest: Corvina.
- Catford, J. C. 1965. Ekvivalencia, formális megfelelés és jelentés. ford. Pordány László. In: Klaudy K., Bart I. (szerk.) 1986. *A fordítás tudománya*. Válogatás a fordításelmélet irodalmából. Budapest: Tankönyvkiadó. 159–184.
- Chino, N. 1991. *All about Japanese Particles*. Tokió: Kodansha International.
- Chino, N. 2005. *How to tell the difference between japanese particles*. Comparisons and exercises. Tokió: Kodansha International.
- Cs. Jónás, E. 2001. Kontrasztív szemantika – kontrasztív fordításstilisztika. In: Andor J., Szűcs T., Terts I. (szerk.) 237–247.
- Cseresnyési L. 2004. *Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Cseresnyési L. 2006. Pragmatika: a kontextus tudománya. In: Kiss G. (szerk.) *Magyar Nyelvmester*. Magyar mint idegen nyelvi és hungarológiai alapismeretek. Budapest: Tinta Könyvkiadó. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához LIX.) 73–83.
- Fukao, M. 2006. *Súdzo-si 'ze' 'zo' no imi-kinó* (A ze és zo zárópartikulák jelentése és funkciója). A Hszing-Kuó Egyetem konferenciáján hangzott el; a szöveg annak bővített, javított verziója. 125–142.  
Elérési link (14.04.17.): [http://demo1.nkuht.edu.tw/~taja/journal\\_data/9907-07/\\_vti\\_cnf/9907-06-p125-142.pdf](http://demo1.nkuht.edu.tw/~taja/journal_data/9907-07/_vti_cnf/9907-06-p125-142.pdf)
- Fuse, N. 2010. *Tokieda Motoki and his theory of 'Language as Process'*. MA értekezés. Ohio State University.
- Hasegawa, Y. 2010. The sentence-final particles *ne* and *yo* in soliloquial japanese. *Pragmatics* 20. évf. 1. szám. 71–89.

- Heltai P. 2008. Lexikai átváltási műveletek irodalmi és szakfordításban. *Fordítástudomány* X. évf. 1. szám. 5–17.
- Ide, S., Yoshida, M. 1999. Sociolinguistics: Honorifics and Gender Differences. In: Tsujimura, N. (ed.) 1999. *The Handbook of Japanese Linguistic*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd. (Blackwell Handbooks in Linguistics) 444–480.
- Josida, K. 1994. Dzsó-dzsi tova nani ka (Mi is az a dzsódzsi?). In: Szuzuki, K., Hajasi, O. et al. (szerk.) 1–32.
- Kaba A. *A partikula nem partikuláris! A ne és jo zárópartikulák fordítási lehetőségeinek vizsgálata*. L'Harmattan. (megjelenés alatt).
- Kamiya, T. 2003. *Japanese Particle Workbook*. New York–Tokió: Weatherhill.
- Károly K. 2007. *Szövegten és fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kawashima, S. A. 1999. *A dictionary of Japanese Particles*. Tokió: Kodansha International.
- Keszler B. (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. s.l. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiss Sándorné Székely I. 1998. <sup>2</sup>2001. <sup>3</sup>2008. *Japán nyelvtani összefoglaló*. Beszéd- és kommunikáció-centrikus megközelítés. Budapest: Tárogató Kiadó. (Daruma. Program a japán nyelv és kultúra tanításához)
- Klaudy K. 1994. <sup>3</sup>1997. *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Angol, német, francia, orosz fordítástechnikai példatárral. Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. 2003. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Angol, német és orosz fordítástechnikai példatárral. Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. 2006. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. 2007. *Nyelv és fordítás*. Válogatott fordítástudományi tanulmányok. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Kugler, N. 2000a. A mondatszók. In: Keszler B. (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. 292–304.
- Kugler, N. 2000c. Mondattan. In: Keszler B. (szerk.) 367–393.
- Macumura, A. <sup>7</sup>1995. *Koten-go gendai-go dzso-si dzsodó-si sószezu* (Átfogó magyarázatok a modern és klasszikus japán partikulákról és toldalékokról). Tokió: Gakutó-sa.
- Macuoka, M. 2003. Danva-ba ni okeru súdzso-si jo no kinó (A jo zárópartikula diszkurzusbeli funkciója). *Gengo to bunka* (Nyelv és Kultúra) A Nagoja Egyetem periodikája. 53–70.
- Maeda, I. 1960. Súdzso-si 'ze', Edo–Kamigata no szore nicuite (Az edói–kiótói 'ze' partikula használatáról). *Kokugo-gaku* (Japán nyelvészeti értekezések) 40. szám. 106–113.
- Martin, S. E. 2003. *Reference grammar of Japanese*. University of Hawaii Press.
- Máté Z. 2009. A japán nyelvről, avagy a „könnyű és nehéz” nyelvek kérdése. In: Farkas I. (szerk.) 2009. *Ismerjük meg Japánt!* Bevezetés a japanisztika alapjaiba. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 171–202.
- Maynard, S. K. 1990. *An Introduction to Japanese Grammar and Communication Strategies*. The Japan Times.
- Maynard, S. K. 1998. *Principles of Japanese discourses handbook*. New York: Cambridge University Press

- Maynard, S. K. 1999. Discourse analysis and Pragmatics. In: Tsujimura, N. (ed.) 425–443.
- Nagy A. 2009. Japán összetett igék magyarra fordításának kérdései párhuzamos korpuszok alapján. In: Farkas I., Molnár P. (szerk.) 2009. *Japanisztika konferenciák a Károli Gáspár Református Egyetemen 2007-2008*. Budapest: KRE BTK Japán Tanszék. 31–39.
- Niva, K. 2003. Nihongo 'súdzsosi' no bunrui (A japán zárópartikulák kategorizálása). *Dzsinbunka-gaku ronsú. Bunka komjunikésen-gakka-hen*. (Társadalomtudományi értekezések. Kultúra és kommunikáció) 37. évf. 27–44.
- Noda, H. 2006. Nihongo no súdzsosi nicuite kangaeru-tame ni taiszecu na koto (Miért érdemes a japán zárópartikulákkal foglalkozni?). *Nihongo-kjóiku cúsín* (Japán Pedagógiai Szemle). 56. szám. Online kiadás.  
Elérési link: <https://www.jpff.go.jp/j/japanese/survey/tsushin/reserch/030.html>
- Noda, K. 1993. Súdzso-si 'ne' to 'jo' no kinó: 'jone' to kaszanaru baai (A 'ne' és 'jo' partikulák funkciójáról: A 'jone' partikula esete). *Gogen-bunka to nihongo-kjóiku* (Nyelv–Kultúra és Neveléstudomány) Az Ocsa-no-mizu Egyetem periodikája. 10–21.
- Popović, A. 1975. Fordítás és irodalomelmélet. ford. Zsilka Tibor. In: Klaudy K., Bart I. (szerk.) 63–87.
- Robin E. 2012. Fordítói és lektori műveletek a fordított szövegekben. In: Tóth Sz. (szerk.) 2012. *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott Nyelvészeti Kutatások a Kárpát-medencében. A XXII. MANYE Kongresszus előadásai*. Budapest–Szeged: 2013. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó (MANYE, Vol. 9.) 188–198.
- Saigo, H. 2011. *The Japanese Sentence-Final Particles in Talk-in- Interaction*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. (Pragmatics & Beyond New Series)
- Shirane, H. 2005. *Classical Japanese: A grammar*. Columbia University Press.
- Somodi J. 2009a. Fordítási univerzálék a japán megszólítások magyar fordításában. *Fordítástudomány* XI. évf. 2. szám. 70–81.
- Somodi J. 2009b. Kultúrák fordítása. Néhány szóban a japán–magyar fordításról. In: Farkas I. (szerk.) 203–218.
- Somodi J. 2012. A megszólító nyelvi elemek pragmatikai funkcióinak vizsgálata fordított szövegben. In: Horváthné Molnár K. és Sciacovelli, A. (szerk.) 2012. *Az alkalmazott nyelvészet regionális és globális szerepe*. A XXI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai. Szombathely. (MANYE, Vol. 8. No.2. [CD]). 319–327.
- Szakanasi, R. 1994. Dzsó-si no bunrui (A partikulák kategorizálása). In: Szuzuki, K., Hajasi, O. et al. (szerk.) 1994. *Dzsódzsi-hen 'icsi' dzsosi* (Segédző-kompiláció I. a partikulákról). Tokió: Meidzsi-soin. (Kenkjú-sirjó nihon-bunpó go 'Segédanyagok a japán nyelvtan tanulmányozásához V.'). 53–99.
- Szató, N. 1994. Dzsosi-kenkjú no rekisi (A partikulakutatás története). In: Szuzuki, K., Hajasi, O. et al. (szerk.) 137–195.
- Sato, N. 2001. A japán kultúra fogadtatása Magyarországon. In: Majoros P. (szerk.) 2001. *Tudományos évkönyv*. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola. 308–316.

Székács A. 1971. A japán hangutánzó, hangfestő szavak és a műfordítás. *Folia Practico-Linguistica* I. évf. 257–263.

Szuzuki, K., Hajasi, O. *et al.* (szerk.) <sup>3</sup>1994. *Dzsodzsi-hen 'icsi' dzsosi* (Segédszó-kompiláció I. A partikulákról). Tokió: Meidzsi-soin. (Kenkjú-sirjő nihon-bunpó go 'Segédanyagok a japán nyelvtan tanulmányozásához V.').

Wakai, S. 2009. A japánnyelv-tanár munkája. In: Farkas I. (szerk.) 219–244.

Yamaji, M. 1988. *Japán nyelvkönyv. s.l.* Tankönyvkiadó.

Zanettin, F. 2009. Comics. In: Baker, M. és Saldanha, G. (eds.) 37–9.

### Internetes tartalmak

Db kepregeny. net (14.12.17.)

Interjú Kishimoto Masashi *mangakával*. 2012.

Elérési link (14.04.17.): <http://wpb.shueisha.co.jp/2012/07/27/12866/>

Kishimoto Masashi *mangakáról* szóló wikipedia-cikk.

Elérési link (14.04.17.): [http://en.wikipedia.org/wiki/Masashi\\_Kishimoto](http://en.wikipedia.org/wiki/Masashi_Kishimoto)

A MangaFan Kiadó oldala.

Elérési link (14.12.17.): <http://mangafan.hu/mangafan/akiado>

A *Naruto*-kun oldala.

Elérési link (14.04.17.): [http://Naruto-kun.hu/viewpage.php?page\\_id=666](http://Naruto-kun.hu/viewpage.php?page_id=666)

A *Naruto*Wikia oldala.

Elérési link (14.04.17.): <http://Naruto.wikia.com/wiki/Narutopedia>

A *Sónen*-jump oldala.

Elérési link (14.04.17.): <http://www.shonenjump.com/e/rensai/Naruto/>

A *Súei*-sa oldala.

Elérési link (14.04.17.): [http://books.shueisha.co.jp/CGI/search/syousai\\_put.cgi?isbn\\_cd=4-08-872840-8](http://books.shueisha.co.jp/CGI/search/syousai_put.cgi?isbn_cd=4-08-872840-8)

A TV-TOKYO oldala.

Elérési link (14.04.17.): <http://www.tv-tokyo.co.jp/anime/Naruto/staff/index.html>.

A VIZmedia oldala.

Elérési link (14.12.17.): <http://www.viz.com/Naruto>

### Források

Kisimoto, M. 2000. *Naruto*. Első kötet. Tokió: Súei-sa.

Kisimoto, M. 2008. *Naruto*. Első kötet. Fordította Vida Március Mitsuki. MangaFan Kiadó.